ZVON

Najstarejša slovenska revija
za kulturo in družbo

2015, letnik XVIII, številka 4

Uredništvo
Jože Faganel
Edvard Kovač
Marko Tavčar
Mojca Seliškar (lektoriranje)
Tereza Mohar

Oblikovanje
Jurij Jančič

Prelom
Lidija Murenc in Rok Ločniškar

Marketing
Simon Ozvatič
simono@celjska-mohorjeva.si

Rokopisi
mohorjeva@siol.net

Naslov uredništva
Nazorjeva 1
Ljubljana
Tel.: 01/244 36 70

Naročniška služba
Lidija Koštomaj
info@celjska-mohorjeva.si
Tel.: 03/426-48-00

Založili
Društvo Mohorjeva družba
(zanj Jože Planinšek)
Celjska Mohorjeva družba d. o. o.
(zanjo Jože Faganel)
in Goriška Mohorjeva družba
(zanjo Renato Podbersič)

Tisk
Dravski tisk d. o. o., Maribor

Cena
Posamezna številka
5,40 EUR
Letna naročnina
27 EUR
Letna naročnina za tujino
45 EUR

Revijo sofinancira Javna agencija
za knjigo Republike Slovenije

www.mohorjeva.org

Uvodnik

3 »Stara mat' Slovenja«
Stane Granda

Leposlovje

7 Poletje na Madeiri
Lev Detela

9 »Pusti mojemu ljudstvu, da gre!«
Bluma Finkelstein

Esej

11 Na tej poti si zapojmo!
Jurij Dobravec

Pogovor

14 Skušam ubesediti religiozno sled, ki je v nas (Pavle Jakop)
Ivan Puc

Iz knjig

22 Značilnosti bližnjevzhodnega konflikta
Ben-Dror Yemini

30 Tovariš »Penelop«
Giovannino Guareschi

Zapiski in ocene

33 Razkritje »Obrazov miru«
Edvard Kovač

35 Ali je pametno prevajati Hansa Künga?
Andrej Pirš

38 Miroslav Košuta: Dnevnik o lastovičjem gnezdu
Neva Zaghe

39 Bruno Schirra: Isis, globalni Džihad
Jože Urbanija

40 Smiljan Trobiš: Trialog
Jernej Terseglav

Na naslovnici: Krištof Zupet, *Ivan Cankar*

Družtvo,

ktero bode dobre bukve za Slovence izdajalo in jih med njimi razširjevalo.

Dober in žlahten je sad, ki ga družtva donašajo s tim, da dobre knjige med ljudi razširjajo. Nočemo tukej imenovati vse tiste družtva, ki so jih naši němški brati u te namèn napravili. Mi le pokažemo totej na družtvo sv. Janeza Nepomucenskega na Českem. To družtvo že dolgo lèt vsako lèto lèpo število koristnih knjig prav dober kup med česko ljudstvo razpošle, in tako sveto vèro in lèpo zaderžanje obvarje, poterduje in razprostira. Mi Slovenci drugim narodom in svojim bratom na Českem ne smèmo zadej ostati, posebno kedar gre za sv. vèro in lèpo zaderžanje, kedar gre za pravo, za vèčno srečo človeštva. Pa vendar naše dolgo ne obdèlano polje je široko — kar se od nas tirja, je imenitno in težko: za to je nam trèba več dèlavcov in sdruženih sil in moči. To je nas gnalo, družtvo osnovati za izdajanje in razširjevanje dobrih bukev za Slovence. Postave tega družtva mi podpisani u imenu in po volji mnogih prijateljev tukej oznanimo in vse lèpo povabimo k temu družtvu pristopiti. Zarès! Namèn tega družtva je lèp in žlahten. Družtvo ima skerbèti, da se kerščanski in pobožni duh, zavolj kterega slavjanski narod povsod in že odnèkdaj slovi, ob varje in poterdi, — družtvo imà skerbèti, da se ljudem, ki se bodo u šolah mnogo lèpih rèči naučili in potem taj radi bral, dobre in koristne bukve u roke dajo, da jim ne bode trèba po slabih in prepovèdanih knjigah prašati in segati, družtvo imà učenim Slovencem, kterih veliko štejemo, priložnost dati, da svoje književne dèla gotovo in saj brez svoje lastne zgube med ljudi spravijo, — družtvo bode po tem vsim pa tudi pripomagalo, da mi svojo književnost in svoj jezik olèpšamo in obogatimo in tako tudi slovenski narod na višjo stopnjo prave kerščanske omike in izobraženosti povzdignemo. Te namèn je tako obširen in težaven, da ga le sdružene sile in moči doseči zamorejo, — je pa tudi tako lèp in žlahten, da ga bodo duhovne in deželne oblastnije, vsi prijatelji človeškega roda in vsi domorodci gotovo na vso moč podpirali.

Zato taj se poprimimo tega svetega dèla s terdnim zaupanjem na Boga, na pravično in žlahtno rèč, na ljudi dobrega serca in na slovenske domorodce!

Čělovec 27. julija 1851.

And. Einšpieler s. r.
kaplan u Celovcu.

Franjo Zorčič s. r.
špiritual u Celovcu.

Jožef Rozman s. r.
korar u št. Andražu.

Anton Janežič s. r.
zač. učitelj slovenščine.

Dragotin Robida s. r.
c. k. zač. učitelj.

Matija Majar s. r.
izvol. faj. u Gorjah.

Balant Lesjak s. r.
fajmošter u Dvoru.

Gregor Somer s. r.
učitelj u Borovljah.

Foto Marko Vanovšek

»Stara mat' Slovenja«

Stane Granda

Izhajanje Japljevega Svetega pisma v letih 1784–1802 pomeni konec enega in začetek drugega kulturnopolitičnega obdobja. V njem je slovenska samozavest začela naglo naraščati in doživela svoj višek v letu 1848, ko je bil slovenskim sonarodnjakom, avstrijskim sodržavljanom in ne nazadnje vsej Evropi predstavljen slovenski narodni program. Njegov okvir je Združena Slovenija, ne kot država, ampak ozemlje, kjer se zasebno, predvsem pa javno, v šolah in uradih, govori in piše slovensko.

*Avstrijsko-francoske vojne in Ilirske province so proces manifestacij slovenstva zavirale. Ne želimo zmanjševati pomena francoske vladavine nad precejšnjim delom slovenskega ozemlja, čeprav je dejstvo, da se novi vladarji niso nikoli zavzemali za njegovo zaokrožitev, da sta bila velik del Koroške in skoraj vsa Štajerska izven njega, da je to hipotetično pomenilo, kot je nakazal Urban Jarnik (1784–1844), da se bodo Slovenci kot vojaki sovražnih držav med seboj bojevali, ampak zgolj poudariti, da Ilirija ni Slovenija. Ni slučaj, da je do prvega slovenskega zapisa besede Slovenija prišlo v Gradcu leta 1810, to je izven Ilirskih provinc, in ni slučaj, da je bila tam ustanovljena prva katedra za slovenski jezik. Oboje je povezano z Janezom Nepomukom Primicem (1785–1823), ki je 1812. leta postal tudi prvi visokošolski profesor slovenskega jezika. Valentina Vodnika (1758–1819), ki so ga nekdaj slavili kot prvega slovenskega pesnika, je pa kot tak danes manj pomemben kot takratni »kulturnopolitični delavec«, je francoska Ilirija s svojimi jezikovnimi ter političnimi obljubami nekoliko »odnesla« in se je s pesmijo Ilirija zveličana, v kateri so dolgo časa videli prvo omembo Slovenije v slovenskem jeziku, po koncu francoske vladavine spet vrnil k »**stari mat' Slovenji**«.*

Ker je J. N. Primic zaradi duševne bolezni hitro obnemogel, je po Vodnikovi smrti postal v Ljubljani za nekaj desetletij ena osrednjih osebnosti Franc Serafin Metelko (1789–1860). Ob tako velikih jezikoslovcih, kot sta bila Jernej Kopitar (1780–1844) in Fran Miklošič (1813–1891), in literatih, kot sta bila Urban Jarnik in France Prešeren (1800–1849) in še nekateri drugi, ne nazadnje tudi Ivan Vesel Koseski (1798–1884), se je lahko uveljavil predvsem s praktičnim slovenističnim delom. Pod tem razumemo v prvi vrsti njegovo poučevanje slovenskega jezika na ljubljanskem liceju, kjer je svoje učence navduševal tudi z narodno zavestjo in vzgojil vrsto izjemno zavednih Slovencev, na drugi strani pa prevajanje raznih uradnih in cerkvenih odlokov v slovenski jezik. Tako je širil polje slovenskega jezika. S poukom in praktičnim delom, tudi jezikovnim poukom semeniščnikov, je prispeval k enotnejši in blagoglasnejši slovenski besedi v takratni javnosti. Žal si je ugled v slovenski kulturni zavesti v veliki meri »zapravil« z metelčico, do katere pa je prišel na Kopitarjevo željo, da bi uredili slovenski in slovanski črkopis. Sam je bil namreč izrazito nevsiljiv.

Slovenska abecedna vojna kot eden velikih problemov prve polovice 19. stoletja, vsak glas naj bi imel svoj znak, česar bohoričica ni omogočala, sledila je slovanskemu ortografskemu kongresu na

Dunaju, je zaznamovala začetek tridesetih let. Rešitev sta ponujala predvsem že omenjeni Metelko in Peter Dajnko (1787–1873). Oblast je obe pisavi prepovedala, metelčico 1833 in dajnčico 1838. Pri tem so imeli nemalo zaslug Matija Čop (1797–1835), France Prešeren in Anton Martin Slomšek (1800–1862), ki je postajal vse pomembnejši na Koroškem in Štajerskem. Svoj izjemni narodnoprebudni talent je pokazal že kot gojenec celovškega semeniščа, kasneje pa kot njegov spiritual.

Ob ugašanju abecedne vojne je slovenske kulturnike začelo razvnemati ilirsko gibanje, južnoslovansko prizadevanje v okviru slovanske vzajemnosti. Gibanje, ki je na Hrvaškem postalo izrazito politično, so pri Slovencih zagovarjali nekateri vidni posamezniki, med njimi iz Štajerske Stanko Vraz (1810–1851) in Koroške Matija Majar - Ziljski (1809–1892), ki so bili pripravljeni sodelovati pri oblikovanju južnoslovanskega jezika za višje, zahtevnejše slovstvo. Po zaslugi Prešerna, Čopa, Slomška in Bleiweisa (1808–1881) se tudi to med našimi predniki ni prijelo in je od njega ostala le gajica.

Zdravnik in veterinar dr. Janez Bleiweis je začel svoje očetovstvo slovenskega naroda kot urednik Kmetijskih in rokodelskih novic, ki so bile last Kranjske kmetijske družbe. Kljub izrazito strokovni naravnanosti časopisa je tega za desetletji spremenil v osrednji kulturni in politični časnik, ki ni sicer nikogar popolnoma zadovoljil, je pa odlično opravil svojo vlogo. Po naravi konzervativen urednik je težko sprejemal novosti, ko pa jih je sprejel, je pri njih neomajno vztrajal. 1844. leta je bila ob obisku cesarja Ferdinanda v Ljubljani v pesmi Koseskega prvič v tisku omenjena Slovenija. 1846. leta so izšle Prešernove Poezije, ki so z vrhunskim jezikom naznanile, da bodo Slovenci vztrajali na lastni kulturni poti. Mož, ki je že za časa svojega življenja veljal za prvega slovenskega pesnika, a pesniške genialnosti ni uspel uveljaviti v zasebnem življenju, zaradi česar ni imel ustreznega položaja v družbi, je z vztrajanjem pri slovenstvu slovensko kulturno prihodnost trajno zaznamoval. Čeprav ni bil sprejet njegov kulturni koncept, ampak Kopitarjev, ki je zahteval kulturno rast iz najširših ljudskih mas, najbolj so ga uresničevali največji častilci Prešerna in največji kritiki Kopitarja, je odnos do slovenskega jezika vendarle ostal trajno merilo kulturne in politične uspešnosti.

K uveljavljanju slovenstva v predmarčni dobi so poleg posameznikov, kot so bili Urban Jarnik, Matija Majar–Ziljski, Jožef Muršec (1807–1895), Valentin Stanič (1774–1847), Josip Vrtovec (1784–1851), Ivan Vesel Koseski in številni drugi, zavestno poudarjam posameznike izven Ljubljane, ki so širili in utrjevali oznake Slovenec, Slovenija, veliko pripomogli tudi prvi tržaško-koprski škof Matevž Ravnikar (1776–1845), goriški nadškof in »slovenski metropolit« Jožef Balant (1763–1834) ter ljubljanski Anton Alojzij Wolf (1782–1859) in nato tudi Slomšek. Ne zaradi takratnega vpliva Cerkve, ne smemo pozabiti, da je bila jožefinska, ampak ker so bili najbolj zaupni ljudje dvora na slovenskem ozemlju. Anton Martin Slomšek pripisuje prav Balantu zaslugo, da je dopovedal vladnim krogom, da Slovencev ne bo mogoče potujčiti. Tako je »šolska zaloga knjig«, za katero sta stala v Trstu Ravnikar in njegov sodelavec Simon Rudmaš (1785–1858), sicer Korošec, lahko odigrala izjemno pomembno vlogo pri slovenskem opismenjevanju naših prednikov.

Slovenski model kulturnega razvoja je bil kljub svoji šibkosti tako prepričljiv, da sta ga misijonarja Friderik Baraga (1797–1868) in Ignacij Knoblehar (1819–1858) s sodelavci uveljavljala med Indijanci oziroma Sudanci.

Leto 1848 je sicer javno predstavilo slovenski politični program v treh točkah, ki je bil predvsem v drugi jezikovni povsem slovenski, v prvi glede ozemeljsko-politične preureditve države, ki bi prinesla Združeno Slovenijo, in odnosa do velikonemštva v tretji odvisen od širših, vsedržavnih razmer. Njegovi glavni oblikovalci so bili v Celovcu, na Dunaju in v Gradcu, ne v Ljubljani! Eden glavnih teoretičnih utemeljiteljev na temeljih naravnega prava je bil pravnik Matija Dolenc (1810–

1876), slovensko ozemlje pa je skušal definirati Peter Kozler (1824–1879). Dejansko so Slovenci z zahtevo o uveljavitvi slovenskega jezika v šolah in uradih, z njimi so razumeli predvsem sodišča, v mnogočem uspeli. Po revoluciji so bili namreč Slovenci ne glede na deželne meje s strani osrednje dunajske oblasti priznani za enoten narod z enotnim jezikom, kar se je odražalo v enotnih šolskih učbenikih, izhajanju avstrijskega uradnega lista v slovenskem jeziku, uvedbi slovenskega jezika kot predmeta v poslej osemletni gimnaziji (celo graški!), kar je prineslo poglavitno razliko glede njegovega obvladovanja med staro- in mladoslovenci in z nekaj pomanjkljivostmi praktično priznanje slovenske severne etnične meje na Štajerskem.

Slovenstvo je bilo že v predmarčni dobi zaradi posledic srednjeveške poselitve najbolj ogroženo na Koroškem. Na to je že 1826. leta opozoril Urban Jarnik v Carinthiji v svoji znameniti razpravi o raznorodovanju Slovencev. Kljub težkim in neprijetnim razmeram je v petdesetih letih 19. stoletja postala Koroška vodilni dejavnik na polju kulturnopolitičnega delovanja med Slovenci. K temu je najprej pripomogla ustanovitev ***Mohorjeve družbe 1851.*** *leta, prve vseslovenske organizacije, kjer so slovenski Korošci v prvih, najbolj kritičnih letih odigrali pomembno vlogo. Poleg Andreja Einspielerja (1813–1888) moramo omeniti zlasti gimnazijskega profesorja Antona Janežiča (1828–1869), pisca učbenikov slovenskega jezika, urednika Slovenskega glasnika in zbirke Cvetje iz domačih in tujih logov, ter njegova prizadevanja za slovensko pripovedništvo, na primer za izdajo prvega slovenskega romana, Jurčičevega Desetega brata, in prevodov del iz svetovne književnosti. Politično težo sta koroškim Slovencem dajala Matija Majar–Ziljski in Andrej Einspieler, ki sta spadala med najvidnejše vseslovenske politike.*

Neuspeh Združene Slovenije 1848. leta so v veliki meri pripisovali nezadostni podpori meščanskih krogov. Zato so se Slovenci zelo ogreli za čitalnice, ki so se začele po letu 1860 naglo širiti po vsem slovenskem ozemlju, zlasti po mestih, trgih in manjših upravnih središčih. Velika pozornost je bila namenjena zborovski glasbi in samospevom. Prva čitalnica je bila ustanovljena v Trstu. Njihov namen je bil spodbuditi narodno, politično in družabno življenje. V njih ne gre gledati v prvi vrsti kulturno-umetniških, zlasti gledaliških prizadevanj naših prednikov, ampak uveljavljanje slovenskega jezika v tistem delu javnosti, ki je zato, da se je socialno ločil od kmečkega okolja, rad »nemškutaril«. Poudarek ni bil na kaj, ampak kdo govori, na družbenem položaju govornika oziroma nastopajočega. Glede na vse večje slovenske politične javne manifestacije je bila zelo dobrodošla ustanovitev telovadnega društva Južni Sokol, uveljavljanje slovenskega jezika na strokovnem in znanstvenem področju pa je dobilo oporo v leta 1864 ustanovljeni ***Slovenski matici.***

1866. leta je zaradi spleta mednarodnih okoliščin oziroma avstrijsko-italijanske vojne Beneška Slovenija z Rezijo prišla pod Italijo. S tem je bilo končano 50-letno obdobje, ko smo živeli Slovenci po več kot tisočletju pod enim vladarjem.

S čitalniškim, zlasti pa taborskim gibanjem (1868–1871), ko so ponovno zahtevali Združeno Slovenijo in uvedbo slovenskega jezika v šole in urade, je začela vodilno vlogo prevzemati slovenska Štajerska. Med njenimi voditelji je bila vrsta ljudi, ki so se izkazali že leta 1848: Davorin Trstenjak (1817–1890), Božidar Raič (1827–1886), dr. Štefan Kočevar (1808–1883), dr. Matija Prelog (1813–1872) in drugi. Dodaten sunek je pomenila Slomškova preselitev sedeža lavantinske škofije iz Št. Andraža na Koroškem 1859. leta v Maribor, ki je počasi začel konkurirati dotedanjim slovenskim centrom Trstu, Gorici in Celovcu. Ljubljana pa je bila po 1848 že nesporna slovenska prestolnica.

Vse večjo vlogo v slovenski družbi je dobivalo tudi politično časopisje. Po različnih kratkotrajnih poskusih sta se ustalila kot osrednja časopisa liberalni Slovenski narod (1868) in konzervativni Slovenec (1873), kot regionalni pa goriška Soča (1871), slogaška Edinost v Trstu (1876) in celovški Mir (1882). V Prekmurju, kjer so se Slovenci vedno razglašali za Slovence in so slovensko narodno

zastavo prvič javno razobesili šele 1897. leta, je sistematično slovensko kulturno-politično delovanje povezano z nastopom Franca Ivanocyja (1857–1913) in Jožefa Klekla (1874–1848).

K razmahu slovenstva je nedvomno veliko prispevala tudi uvedba obveznega osnovnega šolstva leta 1869, ki je na podeželje pripeljala učiteljstvo. Slovensko samozavest je dvigovalo ustanavljanje gasilskih društev, ki so se v obdobju narodne polarizacije večinsko opredelila za slovensko stran, in slovenska gospodarska samopomoč preko zadružnega gibanja. To je v veliki meri ublažilo vse močnejši vdor kapitalističnih načel v slovensko gospodarstvo. Precejšen del moškega prebivalstva s podeželja je zaradi agrarne prenaseljenosti, zlasti pa pomanjkanja kapitala, ki ga je zahtevala modernizacija kmetijstva, pogubnih načel dedovanja kmetij in obljubljanja nesorazmernih dot oziroma dednih deležev iskal rešitev tudi v izseljevanju. Sprva v nemško govoreče dežele monarhije, kasneje v zahodnoevropske rudarske in metalurške centre, največ pa jih je odšlo »preko luže« v ZDA. Ocene slovenskih izseljencev do prve svetovne vojne se vrtijo okoli 250.000 duš.

V slovenski kulturi in politiki 19. stoletja kljub razmeroma enostavni identifikaciji pristašev liberalnejših idej od konzervativnih dolgo ni prišlo do izrazitega političnega razkola. Po ponovni uvedbi parlamentarne demokracije 1861 je vse kazalo, da je ločitev duhov samo še vprašanje formalnosti. Nemški nacionalistični pritisk pa je to preprečil in dejansko je nastopila doba slogaštva, ki je vzdržala vse do začetka devetdesetih let 19. stoletja. Tedaj so se ločili pristaši konzervativnih idej od liberalnih, ki so se razglasili za napredne, in od teh 1896. leta še socialdemokrati. Delitev duhov se je prenesla tudi na kulturno in znanstveno področje in celo umetnost, kjer je obstajalo rivalstvo med liberalnim Zvonom in klerikalnim Domom in svetom. Seveda pa je tekmovanje med nasprotnimi političnimi in ideološkimi tabori prineslo tudi nekatere pozitivne razultate.

Zaradi potreb kulturnega boja je bila krivda za ločitev duhov pripisana goriškemu bogoslovnemu profesorju Antonu Mahniču (1850–1902) in prvemu slovenskemu kardinalu Jakobu Missii (1838–1902). Dejstvo, da je do enakega pojava prišlo pri vseh evropskih narodih, je najbolj jasen odgovor tistim, ki vztrajajo pri teh trditvah. Povsem drugo pa je vprašanje, koliko znajo državljani s političnimi in ideološkimi razlikami živeti v narodni skupnosti, čemu dajejo prednost. Vsekakor je vztrajanje pri kulturnem boju ena najbolj tragičnih slovenskih napak.

Neoilirizem ob koncu 19. stoletja ni predstavljal nevarnosti slovenskemu kulturnemu razvoju. Veliko več škode je naredila jugoslovanska ideja. Namesto da bi vztrajali pri ideji Združene Slovenije, jo širili v avstrijskem in mednarodnem prostoru, se je Janez Evangelist Krek (1865–1917) ogreval za južnoslovanske politične povezave v okviru monarhije. Njegova pripravljenost na teritorialne žrtve slovenskega etničnega ozemlja v korist jugoslovanske ideje ni bila v duhu slovenske zgodovinske tradicije. Tudi sklicevanje na hrvaško zgodovinsko, namesto na naravno pravo, ki je edina podlaga slovenskemu bitju in žitju, ni bilo ravno vzor politične daljnovidnosti.

Slovenci so v 19. stoletju naredili ogromen napredek. Vreden je še toliko večjega občudovanja, ker za njimi ni stala nobena vladna struktura, ampak je vse slonelo na skupni narodni volji za socialno in kulturno preživetje, kar najbolje dokumentira naraščanje števila mohorjanov in slovenskega tiska nasploh. Če so bile zaradi terminoloških pomanjkljivosti in jezikovne nedorečenosti zahteve po doslednem uvajanju slovenskega jezika v šole in urade sredi stoletja dokaj nerealne, je bil ta ob koncu stoletja zrel za univerzitetni pouk, kar je 1919. leta tudi nedvomno dokazal. Osrednji kulturni problem je tako postala ustanovitev slovenske univerze.

Poletje na Madeiri

Lev Detela

Ob treh popoldne

trioglato petje
z rumenimi metulji
in nemogočimi vprašanji
v strminah avgusta

glasno petje
ob treh popoldne
med sončnimi barvami
in širokoglavim cvetjem

petje v vročem zraku
ob zvokih zakrite prihodnosti
ko veter z iskrečimi zamahi
preizkuša dušo otoka

nekaj buči nad razburjenim morjem
in zanaša med rdeče pike
med barve
med te zelene pike
med te barve
čudotvorno melodijo

nekaj me muči
in povzroča nemir

nekaj me zelo muči

Funchal, avgust 2012

Zlati hrošč

ne vprašaj
zakaj je priletel zlati hrošč
na cvet in sad
pod teraso pri vrtu

na vprašaj
zakaj igra nori hrošč
na krilato harfo
preveč vroče in zanosno

ne vprašaj
zakaj mu ves čas
prelestno utripajo
žareča krila

ne vprašaj
zakaj tako vneto
mežika z mrežastimi očmi
samovoljne otoške žuželke

čeprav igra na harfo
nekateri menijo
da na citricah
moli za boljšo prihodnost

povem vam
ta dan je preveč nenavaden

Funchal, avgust 2012

Bon dia

jasno belo in modro
med ptičjim petjem

vzpodbudno hitro
po vijugasti stezi
naravnost navzdol
do prve jutranje svetlobe

zdaj ko so ugasnile zadnje cestne svetilke
je morje za trenutek mirno

med cvetočimi lilijami
in rebusi sveta
hitro pod lovorjevo drevo

kako poln je vonj
tega poletja

Funchal, avgust 2012

Zvečer

vodne lilije na vrtu
in madeira na mizici pri pletenem stolu

v qiunti sao joao
sanja dona constanca
skupaj s tulpami
in ovenelo svetlobo
srečo v tihih rečeh

na obzorju nad morjem
se za veliko ladjo
svetlika obris nečesa
popolnoma nerazumljivega

Funchal, avgust 2012

Noč na oceanu

čakaš
na vesoljni potop

stvarnost zamolklo diši
po ribah

iščeš panoramski motiv
v temi

noč je brez meseca
in zvezd

pod črnim nebom
odpira ocean
brezbrežno žrelo

Na ladji Lobo Marinho med otokoma Porto Santo in Madeira, 22. avgusta 2012

Bluma Finkelstein

»Pusti mojemu ljudstvu, da gre!«

Prevedel Miran Špelič

Bluma Finkelstein je zaslužna profesorica, predavateljica francoske književnosti na izraelski univerzi v Hajfi. Je tudi uveljavljena pesnica in pisateljica, predvsem znana po svojem prizadevanju za medverski dialog med judi, kristjani in muslimani. Zavzeto deluje v Odboru pisateljev za mir Mednarodnega PEN-a.

V svoji veliki zvezdni samoti je Bog ljudi naenkrat začutil globoko hrepenenje, da bi stisnil k srcu svoje ustvarjenine. Ker se je spomnil, da je nekoč izvolil svoje ljudstvo, da bi dovršil svoje stvarstvo z njegovo razumnostjo in poštenjem, se ni treba čuditi, da se je sredi 21. stoletja odločil, da jih v popolni anonimnosti obišče v Sveti deželi.

Z letalom je priletel v Kairo, kjer je moral urediti nekaj trgovskih opravkov, potem pa si je privoščil veselje, da je šel peš najprej proti jugu in potem proti vzhodu. Sinajski polotok je imel rajši kot katerikoli drug konec zemlje, saj je prav tam, na sveti gori nekega dne Izraelovim sinovom podaril znameniti tabli postave, tisti, kamor je Bog osebno z ognjenimi črkami vklesal zapovedi. Kaj ne piše v Drugi Mojzesovi knjigi 22,20: »Tujca ne izkoriščaj in ne zatiraj, kajti tujci ste bili v egiptovski deželi!«

Kakšno naročilo! Kakšna zapoved, kjer sta ljubezen in pravičnost branitelja človeškega bitja!

Bog je šel povprek, po bližnjici, včasih ustavil kak tovornjak, da je šlo hitreje, skočil na vlak in končno prišel na sredino puščave, ki je bila v tem letnem času precej bolj zelena kot običajno. Vsak dan si je privoščil obrok mane in je prvič v svojem Božjem življenju okušal srečo, da je solidaren s svojimi ljubljenimi otroki, osvobojenimi iz hiše sužnosti.

Tudi počival je. Vse dni je hodil, na sabat pa je počival. Neke noči se mu je lepo sanjalo: Izraelovi sinovi so ga čakali pri vratih mesta Miru, Jeruzalema.

Bog, ki po svoji službi nikoli ničesar ne pozabi, ve, da njegovo izvoljeno ljudstvo ni imelo lahkega življenja. Vedno so ga izganjali, preganjali, desetkali, pobijali, iztrebljali. Danes pa je svobodno v svoji deželi, svobodno in srečno živi v pravičnosti in usmiljenju.

Včasih, to je treba priznati, je Bog malce podvomil vanje, a je hitro odgnal pomisleke. Kot umetnik je dobro poznal svoje delo. Mar ni dal svojemu ljudstvu zapovedi, naj ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe? Mar mu ni rekel:

»Ravnaj se po pravičnosti, samo po pravičnosti!« Mar se mu ni prav tu, v tej negostoljubni puščavi razodel v ognjenem krstu?

Nekega lepega dne je dospel do vrste ljudi, bili so čisto črni, z nahrbtniki na ramenih in z otroki v naročju. Pomel si je oči od začudenja. Saj še ni bil tako star, da bi imel sivo mreno!

Dolga vrsta se je počasi pomikala proti točno določenemu kraju. Brez mane vsako jutro, brez vode iz skale, ki bi privrela izpod palice Mojzesa, tega strokovnjaka za čudeže. Bog je imel občutek, da je to že nekje videl ... Seveda, Izraelovi sinovi v puščavi med eksodusom! Seveda, Hebrejci, ko so šli iz Egipta! Ampak tile so popolnoma črni. »Smešno,« si je rekel, »morda pa so bili tudi Izraelovi sinovi črni.« In Vsemogočni je naenkrat podvomil v svoj spomin! Hodil je vzdolž skupine in skupaj so šli dalje proti obljubljeni deželi.

Nekega večera so prišli do ograje iz bodeče žice. Ustavili so se in se polegli kar na še vroč pesek. Bog, ki nikoli ne spi, je samo sedel na kucelj in dolgo gledal v nebo. Naslednji dan se jim je približal vojak z druge strani meje. Bog mu je pomignil, naj odpre ograjo.

»Yes,« je rekel vojak in trdno držal orožje v rokah. »Do you speak English?«

Bog pa, ki je zelo pameten človek, mu je odgovoril v svetopisemski hebrejščini. Vojak je bil presenečen: »Kdo so tile?«

»Smo iz Darfurja iz Eritreje,« je rekel neki mož, ki se je približal bodeči žici.

»Torej begunci?« je vprašal vojak.

»Da, radi bi vstopili v Sveto deželo.«

»Ljubi Bog nebeški!«

»Tukaj sem,« mu reče Bog, ki se čuti nagovorjenega: »Kje so vhodna vrata?«

Vojak skomigne z rameni:

»Jaz nisem šef tukaj. Čez eno uro si bodo člani Knesseta, to je našega parlamenta, prišli ogledat kraje in vam bodo razložili, kar hočete.«

Predstavniki Knesseta so dejansko prišli. Njihova naloga je bila, da so preverili, če je ločilni zid dobro zgrajen in hermetično zaprt, da se nihče ne bi mogel vtihotapiti v deželo brez papirjev.

Bog se je približal enemu od njih in mu naglas rekel: »Pusti mojemu ljudstvu, da gre!«

»Kam da bi šlo, prosim? Ta dežela pripada nam, Bog nam jo je dal.«

To je bil neki zelo znan zdravnik, velik domoljub, pošten in pameten. Dodal je še v humorističnem tonu: »Kmalu boste videli, prijatelji, nekaj levičarjev od človekovih pravic, ki bodo prišli in se jim bo srce topilo ob pogledu na te slepe potnike ...«

Bog pa je ponovil: »Pusti mojemu ljudstvu, da gre!«

»Dragi gospod, jaz nisem faraon,« mu je drugi rekel med smehom.

Bog pa je vztrajal: »Pusti mojemu ljudstvu, da gre!«

Ker pa je voznik avtobusa, ki naj bi parlamentarce popeljal nazaj v Jeruzalem, že trobil od neučakanosti, so se ti hitro umaknili. Disciplino je treba spoštovati!

Tedaj je Bog sedel na tla, pretrgal svoja oblačila in se zjokal.

Jurij Dobravec

Na tej poti si zapojmo!

Sveti oče Frančišek je na binkošti, 24. maja 2015, izdal okrožnico Laudato Si' – Hvaljen bodi – O skrbi za naš skupni dom. *Vsebina obravnava planet Zemljo, naravo z njenimi bitji in človekovo okolje, predvsem pa človekov odnos do stvarstva. Dokument daje smernice, po katerih bo moral predvsem bogati zahodni svet v luči evangelija bolj in bolje prisluhniti šibkim. Predstavitev je bila v Rimu v četrtek, 18. junija.*

Že več mesecev napovedovana papeževa okrožnica, ki obravnava danes vse bolj pereče okoljske probleme, je bistveno daljša od njegove prve z naslovom Luč vere, ki je izšla na praznik apostolov Petra in Pavla leta 2013. Poleg teoloških vsebin namreč nakaže tudi strokovne podlage z drugih znanstvenih področij, predvsem ugotovitve glede klimatskih sprememb in družbenih gibanj, poglobljeno pa poudarja neločljivo povezanost človeštva in narave na zemlji.

Okrožnica je sestavljena iz nagovora in šestih poglavij. Uvodoma navaja dosedanja prizadevanja Svetega sedeža za okolje in naravo, od svetega Janeza XXIII., ki je že pred pol stoletja pozval krščanski svet k miru, preko Katekizma katoliške Cerkve do povezav, ki jih je med naravnim okoljem in družbenim okoljem postavil njegov predhodnik, Benedikt XVI. Sedanji papež opozarja, da smo v skrb za planet poklicani vsi. Pred svojim neposrednim pozivom k nujnim spremembam človekove notranjosti se nasloni na duhovnost svetega Frančiška Asiškega, ki »presega jezik matematike in biologije in nas popelje v osrčje doumevanja, kaj sploh pomeni biti človek.« Gre torej za dostojanstvo človeka kot dela božjega stvarstva in kot osebe.

Prvo poglavje obravnava stanje skupnih dobrin, ki so nam dane, predvsem zemlje, vode, raznolikih živih bitij in ozračja, kjer izpostavi vse večje težave, ki jih imamo zaradi klimatskih sprememb. Ugotavlja, da posledice svojih nepremišljenih dejanj vse bolj občuti tudi človek sam, ob tem pa jasno postavi vzporednico z negativnimi družbenimi spremembami. »Stanje človekovega okolja in narave se vzajemno slabša, zato se uničevanju narave ne moremo zoperstaviti, dokler ne ustavimo razlogov za razkrajanje družbe in človeka.« Tu govori predvsem o globalni neenakosti in pogosto neodločnih ukrepih, ki jih uveljavlja svetovna politika.

Drugo poglavje, *Evangelij stvarjenja*, na novo osvetli nekatera svetopisemska besedila, ki na neposreden ali pesniški način govorijo o naravi, živih bitjih, modrosti in odnosu med človekom in ostalo naravo. Opozori na izkrivljene razlage posameznih stavkov Stare zaveze, po katerih so se zemeljski viri v preteklosti izkoriščali brez mere, in ki so posledica človekovega greha, predvsem pa posledica dejstva, da se je človek postavil na mesto Boga in proglasil za izključnega gospodarja sveta. Vendar »zaradi našega vztrajanja pri nauku, da je vsak človek Božja podoba, ne smemo spregledati dejstva, da ima vsako živo bitje svoj lastni namen.« Zato je sveti Frančišek v Sončni pesmi živa bitja in naravne pojave proglasil za naše brate in sestre, ki sestavljajo univerzalno skupnost in skupne dobrine, ki si jih medsebojno izmenjujemo. Papežu je temelj Nova zaveza, v kateri vstali Kristus vse vodi k sebi, prav enako človeka kot »vsako rastlino na polju ali ptico, ki jo je s svojimi človeškimi očmi spoznaval in občudoval in je zato zdaj prepojena z žarki njegove prisotnosti.«

S tretjim poglavjem zareže v bistvo krize sedanjega časa, v prevladujočo paradigmo tehnokracije. A se ne vrti okrog nepremišljenega zavračanja tehnike, kot to poznamo pri mnogih sodobnih oznanjevalcih rešitev, ampak nasprotno, papež v hvaležnosti spodbuja tehnološki napredek in se veseli pridobitev, celo občuduje njihovo lepoto in moč, v kateri človek presega svoje biološke omejitve. Vendar strogo opozarja na pojav, v katerem tehnokracija v povezavi s kratkoročno ekonomijo in politiko človeštvo slepi in vodi v potrošništvo oziroma »praktični relativizem«. Ob tem ostro nasprotuje sodobnemu antropocentrizmu, v katerem »tehnokracija vidi naravo kot neobčutljivo sestavljanko objektov za uporabo, vesolje pa kot prostor, kamor so vse te stvari naključno vržene«, in ugotavlja, da »doslej človeštvo še nikoli ni imelo

tako velike moči, a nihče ne zagotavlja njene modre uporabe«.

Predlogi rešitev so nakazani v četrtem poglavju, ki nosi naslov Celostna ekologija. Izhodišče je dejstvo, da je celotna narava, vključno s človekom, neločljivo povezana in prepletena. Na tej osnovi zaključi, da pravzaprav ne gre za ločene ekonomsko, okoljsko in družbeno krizo, ampak za eno samo. Zgradi idejo o novi kulturi, ki se postavlja nasproti vse bolj prevladujoči kulturi odmetavanja, presitosti in potrošništva. Govori o ekologiji, dejansko o *oikos*, o skupnem domu, v katerem so združene okoljske, gospodarske, družbene in kulturne dimenzije človeštva in v katerem se tvorijo odnosi, ki omogočajo trajno sobivanje vseh, vključno šibkih in obrobnih. Večji del poglavja je namenjen tako imenovani vsakodnevni ekologiji. Kakovost življenja mora biti zagotovljena od primernega stanovanja do ustreznega dela v lastni poklicanosti, s čimer se krepi »čut pripadnosti« družbenemu in naravnemu okolju, hkrati pa gradi neločljivo povezan princip skupnih dobrin, ki mora veljati za sočasne in prihodnje generacije. Ne nazadnje gre za celovit in v časovno dimenzijo umeščen ekumenizem.

Še bolj konkretne smernice za ravnanje vsebuje peto poglavje. S konkretnimi predlogi naslavlja mednarodno javnost, države in lokalno politiko. V vsaki ravni svetovne ureditve razkriva prednosti pri možnostih načrtovanja in delovanja, hkrati opozarja na določene šibkosti, ki jih je mogoče rešiti na drugih ravneh, vse deležnike pa skuša spodbuditi k premisleku o svoji vlogi, zmožnostih in odgovornem pristopu k reševanju krize. Papež izdatno poudarja dialog med politiko in ekonomijo – predvsem v dobro najšibkejših – ter poglobljeno sodelovanje med znanostmi in verstvi, kjer vsak s svoje strani lahko osvetli pogled na življenje. Le tako bomo lahko odprto presegali omejitve in se približali dejstvu, da je »resnica večja od idej.«

S šestim poglavjem se sveti oče obrača na človeka osebno in človeštvo kot celoto. Nasproti človeku z izpraznjenim srcem, ki »čuti vse več potrebe, da kupuje, si prilašča in troši,« postavi nov življenjski slog, nesebičen odnos do vsega, kar nas obdaja, novo spoštovanje do življenja. Vse to naj bi dosegli s primernim izobraževanjem in celostno vzgojo, v kateri bi spoznali in občutili lepoto narave in stvarstva. Ker pa je »povečevanje zunanjih puščav posledica vse večjih puščav naše notranjosti«, je nujen najprej notranji obrat, ki ga papež imenuje kar »ekološko spreobrnjenje«. Ob razvoju »sposobnosti, ki so nam dane od Boga, nas le ekološko spreobrnjenje lahko spodbudi k večji ustvarjalnosti pri reševanju svetovnih problemov, saj s tem sami sebe dajemo Bogu na voljo kot živo orodje«. O univerzalnem bratstvu, v katerem za ljubezen ne pričakujemo povračila, pravi, da izvira iz Boga samega, ki nam je vsem dobrotni oče, mi pa smo po poeziji svetega Frančiška med seboj bratje in sestre tudi z bitji, ki so nam zaupana v skrb, in celo s pojavi, ki jim ne moremo gospodovati, na primer z vetrom, oblaki in soncem. Tako kot so osebe »Presvete Trojice v bivanjskem odnosu, je tudi svet, ki je bil ustvarjen po njenem modelu, dejansko mreža odnosov«, tako je mati Marija, ki je dala svoje telo za učlovečenje Boga, za človeškost Jezusa, srednica med Bogom in človeštvom. Vse pa nas v medsebojni povezanosti vabi, da razvijemo duha globalne solidarnosti, ki sledi zgledu skrivnosti Trojice.

Papež okrožnico Laudato Si' sklene z dvema molitvama.

Izziv papeževe naravovarstvene okrožnice

Laudato Si' je okrožnica z naslovom, ki sledi prvim besedam Sončne pesmi Frančiška Asiškega. To avtor v uvodnih besedah jasno pove. Okrožnica naslavlja vse ljudi dobre volje in se ukvarja z naravo, ki nas vse obdaja, in z odnosom, s kakršnim današnji svet stopa v stik s svojim okoljem, ki je nam najbližji del narave in s tem božjega stvarstva. Besedilo je obširno, kompleksno in celovito, a hkrati jasno in razumljivo. Zdi se, da je papež pristop asiškega ubožca k notranji spreobrnitvi, ki je z današnjega stališča mističen, dopolnil z notranjim orodjem, ki v človeku prevladuje danes, z razumom. Ta razum korenini v krščanskem nauku in je globoko – kot verjetno še nikoli doslej pri katoliških voditeljih – utemeljen na Božji besedi in odprtosti duha za znamenja časov.

Okrožnica že doživlja različne odzive javnosti. Prevladujejo pozitivni, najdejo pa se tudi pomisleki, ali so okoljski problemi in človekov odnos do narave stvar, za katero je poklican Sveti sedež. Nekateri kritiki vidijo v omenjanju svetega Frančiška pretiran misticizem, celo poganstvo in sledi panteizma. Nekaj nelagodnosti je povzročila tudi tiskovna konferenca, kjer so sogovorniki – razen patriarha Johna Zizioulasa, ki je kredibilno zastopal ekumenskega patriarha Bartolomeja, najbolj znanega ekologa med teologi – pokazali morda nekoliko preveč segmentarno gledanje na obravnavano problematiko.

Slovenski prevod okrožnice bo predvidoma na voljo jeseni. Ker doslej v našem maternem jeziku nismo poznali celovitega pregleda naravovarstvene in okoljske problematike, ki bi koreninila v krščanstvu, bo za naš narod okrožnica predstavljala poseben izziv, morda tudi delni pretres. Ne moremo sicer zanikati, da s področja tovrstne aplikativne etike ne obstajajo članki in nekaj tematskih številk strokovnih revij, da se o zadevah ni razpravljalo in da naši predstavniki niso sodelovali na mednarodnih konferencah. Tudi se kristjani načelno strinjamo, da je naravo treba varovati, da je okolje pomembno za naše pre-

življenje in preživetje drugih živih bitij. V bolj oddaljeni zavesti imamo celo privzgojeno načelno spoštovanje stvari že zaradi tega, ker jih je ustvaril isti Bog kot nas. Vendar se zdi, da smo zelo na začetku ne le pri praksi krščanskega naravovarstva, ampak celo pri jasni definiciji izrazov. Tako pri vse pogostejših nasvetih glede okolja v verskih časopisih pogosto pogrešamo pravo povezavo z naukom Cerkve, dostojanstvom človeka v odnosu do narave, nujnost celovite ekološke vzgoje mladine in povezanosti življenja v vseh njegovih oblikah med seboj in z Bogom. »Živeti svojo poklicanost k varovanju Božjega stvarstva ne predstavlja le nekakšne drugorazredne vsebine krščanskega življenja,« pravi papež. Celostna ekologija namreč vključuje »premislek o našem življenjskem slogu in naših idealih«.

Kljub težavam, ki jih vse bolj vidimo in občutimo, lahko zaključimo s papežem: »Na tej poti si zapojmo! Naj nas naši boji in skrbi za planet nikoli odvrnejo od veselja in upanja.«

Molitev za našo zemljo

Vsemogočni Bog, prisoten si v širnem vesolju in v vsakem tvojem najmanjšem bitju.

S svojo blagostjo objemaš vse, kar obstaja.

Izlij na nas moč svoje ljubezni, da bomo lahko varovali življenje in lepoto.

Napolni nas z mirom, da bomo zmogli živeti kot bratje in sestre in ne bomo nikogar prizadeli.

Bog revnih, pomagaj nam na tej zemlji reševati probleme zapuščenih in pozabljenih, ki so tako dragoceni v tvojih očeh.

Ozdravi naše življenje, da sveta ne bomo plenili, ampak varovali, da ne bomo sejali onesnaženja in uničevanja, ampak lepoto.

Dotakni se src vseh tistih, ki se ženejo zgolj za dobičkom na račun revnih in zemlje.

Nauči nas odkrivati vrednost vsake stvari.

V polnosti opazovanja in občudovanja naj doumemo, da smo ob poti proti tvoji neskončni luči globoko povezani z vsakim bitjem.

Hvala ti, da si vsak dan z nami.

Prosimo te, opogumljaj nas v našem trudu za pravico, ljubezen in mir.

Kristjanova molitev s stvarstvom

Oče, slavimo te z vsemi bitji, ki so bila ustvarjena s tvojo vsemogočno roko. Tvoja so, napolnjena s tvojo prisotnostjo in tvojo blago ljubeznijo.

Hvaljen bodi!

Jezus, Božji sin, vse je bilo ustvarjeno po tebi. V Marijini maternici si se učlovečil in tako postal del te zemlje. Svet si gledal s človeškimi očmi. Danes v svoji vstajenjski slavi bivaš v vsakem bitju.

Hvaljen bodi!

Sveti Duh, po svoji luči vodiš ta svet v Očetovo ljubezen in na tej poti spremljaš zdihujoče stvarstvo. Tvoja prisotnost v naših srcih naj nas spodbudi, da bomo delali dobro.

Hvaljen bodi!

Troedini Bog, skrivnostna edinost neskončne ljubezni, nauči nas, da te bomo videli v lepotah vesolja, kjer vse stvari pričujejo o tebi. Naj te slavimo in se ti zahvaljujemo za vsako bitje, ki si ga naredil. Daj nam milost, da bomo čutili globoko povezanost z vsem, kar obstaja.

Bog ljubezni, pokaži nam našo vlogo v svetu kot orodje svoje ljubezni do vseh ustvarjenih zemeljskih bitij, ki jih ti nikoli ne pozabljaš. Razsvetli vse mogočne in bogate, da se bodo izogibali greha brezbrižnosti, da si bodo prizadevali za skupno dobro, da bodo podpirali šibke in skrbeli za ta svet, v katerem živimo.

Reveži in zemlja kričijo: Gospod, pridi k nam s svojo močjo in lučjo, pomagaj nam varovati vsako življenje, pripravi nas za boljši jutri in prihod tvojega Kraljestva pravice, miru, ljubezni in lepote.

Hvaljen bodi!

Amen.

p. Pavle Jakop, pesnik, župnik v župniji Marijinega oznanjenja

Skušam ubesediti religiozno sled, ki je v nas

»Bralce moje meditacije nagovarjajo, prepričan sem, da ne zaradi dovršenosti, ampak zaradi preprostosti. Spodbujajo jih k pomisli ali celo k potrebi, da bi lahko kaj podobnega napisali sami in – tudi to se dogaja – kaj dopisali. V njih se srečam z njimi, jim pokažem, da jim zaupam in jih sprejemam,« pravi v pogovoru pater Pavle Jakop, župnik pri Marijinem oznanjenju na Tromostovju v Ljubljani. Nedavno je ob šestdesetletnici izdal četrto knjižico pesniških meditacij Potapljanja. Naj naštejemo ostale tri: Zlati prah tlečega upanja (1998), Kamni bivanja (2003) in Ostajam pri tebi (2011). V zadnji zbirki po besedah patra Edvarda Kovača vrača poezijo k njenim začetkom, k spoju poetičnega z religioznim. Pavle Jakop je prepričan, da prispodobe v poeziji sežejo miselno tudi tja, kjer teološka pojmovna govorica odpove. Spregovoril je tudi o obdobju previdnosti v Cerkvi na Slovenskem, ki gre na račun Svetega Duha, živosti, saj katarze in umiritve še ni za nami. Glede sprave pravi, da mora Cerkev pohiteti in prehiteti z odpuščanjem. »Če družba ni sposobna uresničevati temeljnih človeških, etičnih načel, potem bodimo mi Antigona.«

Koliko časa imava za pogovor?

Dovolj si ga bova vzela.

Sedaj imam čas! pravite v zadnji pesmi zbirke Potapljanja.

No, vidite. Ljudi delim na tiste, ki imamo čas, in tiste, ki se jim nenehno mudi, vedno nekaj lovijo za rep, nikoli nimajo dovolj časa ali pa so vseskozi v strahu, da lahko kaj izgubijo. Zavestno marsikaj izpuščam, da pridobim čas. V življenju pravzaprav potrebujemo zelo malo, a kar zares potrebujemo, je kakovost, stvari ni treba množiti.

To spoznanje pride sčasoma?

Kar nekaj časa mora preteči, da imaš lahko čas.

Okroglo obletnico ste praznovali v Frančiškovi dvorani s predstavitvijo zadnje zbirke meditacij, v tišini, zbranosti in hkrati veselo, celo množično ...

Res je bilo oboje: tišina in veselost. Ne nazadnje je človek v sebi vedno sam, kvečjemu s svojim Bogom. Ko nekaj praznuješ ali se z nečim soočiš, se ob tem zamisliš in vprašaš, kaj si naredil v življenju. Kje sem? Kako sem z nekom, denimo z Bogom ali ljudmi? Moraš v samoto – ne v osamo – , da vzpostaviš koordinatni sistem. Ko se umestiš, identificiraš, ni težko biti z Bogom in ljudmi. Samota je potrebna, da si sposoben občestvenosti.

Vsak pesnik začenja iz domačega kraja. Kakšen je bil vaš?

Skorajda še otrok sem odšel od doma. Kar ostane iz otroštva, je običajno idila, pri meni je zaradi zgodnjega slovesa od domačih najbrž toliko večja. Naša domačija stoji v značilnem slovenskem kraju s cerkvico na hribu, spodaj so polja, travniki, gozdovi ... Pristno družinsko, kmečko življenje v stiku z naravo, zdravo, polno. Tej samozadostnosti ni nič manjkalo. Ko sem se dotaknil mestnega betona v Ljubljani, sem boleče doživel izgubo, iztrganost iz primarnega okolja.

Izkustva doživljanja narave, doma, družine, sprejetosti, varnosti življenja, vse precej arhaično, nosiš v sebi ne glede na to, kaj počneš in kam greš. V sebi jih ohranjaš in varuješ kot biser. Tudi pri pisanju pesmi oziroma meditacij je vedno tako ali drugače navzoče podoživljanje teh spominov. Zahvaljujem se Bogu in izbrani življenjski poti za primarne, otroške izkušnje, bogate tako glede lepote narave kot družine, odnosa s starši. V življenje tako nisem vstopil z ranami iz družine, zaznamovan s pekočimi izkušnjami bi težko hodil, dihal, se odločal, se veselil lepote. Tudi moje pesmi, če bi jih ob takšni ranjenosti seveda sploh pisal, bi bile drugačne.

Zakaj ste morali v Ljubljano?

Kot kandidat za frančiškana sem obiskoval poljansko gimnazijo, moj sošolec je bil tudi pater Christian (Gostečnik, op. a.). Kandidatov gimnazijcev nas je bilo več, stanovali smo v samostanu na Tromostovju. V tistem času so za poklice »lobirali« bolj zgodaj, zdaj si marsikdo vzame čas za premislek tudi v času študija oziroma že v izbranem poklicu.

Nekje ste dejali, da bi najbrž ne pesnili, če bi ne bili duhovnik. Še vztrajate pri tem?

Tako čutim. Sicer sem že v osnovni šoli za šolsko glasilo prispeval kako pesem in sestavek, pozneje tudi v gimnaziji. A moje pisanje je predvsem religiozno. Kot

duhovnik sem z religioznostjo oblikovan oziroma izzvan – tisto, kar določa duhovnika, je vendarle odnos z Bogom. Na tem je zgrajeno vse drugo. Imamo se za razumna bitja, vendar je domet razuma kratek, zaprt v meje mogočega, predvidljivega. Skrivnost se začenja tam, kjer se končuje filozofija, ali bolje rečeno, tam, kjer filozofija pripravi pot do nje. Religioznost, duhovnost, svetopisemska govorica, denimo, sežejo dlje s svojimi metaforami, simboli, ne nazadnje z razodetjem. Ko govorimo o temeljnih življenjskih izkušnjah, ljubeznih, naših odnosih, trpljenju, je v tem toliko skrivnosti, duha, da ga s »prozo« ne moremo zaobseči. Moj poklic mi nalaga iskanje poti do Boga, kako izraziti neizrekljivo, najti ozko špranjo do nečesa in se prebiti nazaj. Način, kako govorim ali o čem, je povezan z religioznostjo/duhovnostjo in seveda z mojim duhovništvom. Kot duhovnik oznanjujem, ljudem skušam približati izkustvo Boga, tudi misel o Bogu, ki ni zgolj razumska, temveč misel naše eksistence. Pri posredovanju verske resnice se lažje oprem na »poezijo« kot na razumsko razlago, v kateri so stvari logično vzročno-posledično povezane in je manj prostora za skrivnost/presežnost.

Je res s poetično govorico lahko učinkoviteje nagovoriti ljudi in oznanjevati? Poznavalci menijo, da je pesništvo iz nekdanjega središča zdrsnilo v neslišno obrobnost uživanja izbrancev, profesionalcev, ljudi s kompetencami v literarnovednem diskurzu. Pesniki so kar sami sebi razlagalci in uredniki.

Strinjam se, poezija se je res toliko odmaknila od bralcev, da ne zmore brez profesorjev in drugih razlagalcev, ki nam tolmačijo, kaj je pesnik želel povedati. Če sploh kaj. Takšno pisanje poezije je malce nepošteno, nič čudnega, če se je, kot ste dejali, poezija znašla na obrobju. Če že nekaj napišem in to posredujem ljudem, želim, da jih nagovori, da je vsaj tisto temeljno ljudem razumljivo, hkrati pa med vrsticami »pišem« svojo pesem oziroma misel. Ostati mora pomensko odprta, v tem vidim moč poetične govorice. Razumska govorica je prej kot ne enačba, stroga določenost, medtem ko poezija pokaže in izrazi mnogo več. Pri pisanju nisem perfekcionist, vem, da bi moral besede in stavke bolj piliti, vendar to ni moj način ustvarjanja. Ne gre mi za to, da bi od sebe dal nekaj popolnega, k čemur nihče ne bi imel kaj dodati. Kar napišem, meditacijo ali pesem, je z nedorečenostjo izziv, da napisanemu bralci dodajo kaj svojega. Vsakdo v sebi nosi poetičnost, mističen način dojemanja stvari.

Vam to uspeva?

Troje doslej objavljenih zbirk je razprodanih. Bralce moje meditacije nagovarjajo, prepričan sem, da ne zaradi dovršenosti, ampak zaradi preprostosti. Spodbujajo jih k pomisli ali celo k potrebi, da bi lahko kaj podobnega napisali sami in – tudi to se dogaja – kaj dopisali. V njih se srečam z njimi, jim pokažem, da jim zaupam in jih sprejemam.

So katera od vaših besedil uglasbena? Bratje minoriti evangelizirajo s pesmijo.

Skladatelj in zborovodja duhovnik Jože Trošt je nekaj uglasbil. Svojčas sem napisal pesem v verzih, ki je bila uglasbena. V verzih sicer skoraj ne pišem, pozoren sem na ritem, da kdor želi, besedilo bere kot pesem ali kot meditacijo. Včasih uporabim rimo, če želim kaj posebej poudariti.

Je ustrezneje reči, da pri vas pesmi preraščajo v meditacijo ali meditacije v pesmi?

Prevladuje meditacija. Zapisana je v obliki pesmi, v katere lahko tudi preraste, o čemer pa seveda odločajo bralci. Ko pišem članek ali razpravo, se mi velikokrat primeri, da samodejno zdrsnem v meditativno pesniško obliko. Ustaviti se moram in nadaljevati z »normalnim« veznim besedilom. Kot rečeno, zame so to meditativne skice, ali jim lahko podelimo pesniški status, pa naj sodijo poznavalci literature in občinstvo. Nekateri temu pritrjujejo, drugi ne. Prepuščam jih usodi in svobodi, so kot buba, ki se preobrazi v metulja in poleti, kamor ji je drago.

Kako zasnujete zbirko? Imate pred seboj celoto?

Zbirke nikoli ne oblikujem sam. Večina pesmi iz *Potapljanj* je bila že objavljena, največ v prilogi *Družine Naša družina*. Od kakih 160 enot je bila za to zbirko izbrana tretjina. Uredila jih je profesorica Mirjam Sterle, tako kot tudi zbirko *Kamni bivanja*. Pesmi je posrečeno razvrstila v osem vsebinskih enot. Od izvira oziroma studenca do oceana in proti toku nazaj, to je od otroštva, dvojine, materinstva, očetovstva, socialne problematike do duhovnosti (potapljanje v tolmune); končuje se z mojim uporništvom v razdelku *Proti toku*. V življenju je treba plavati tudi proti toku, drugače si brez hrbtenice, le sterilen opisovalec nečesa že videnega. Okvirni izbor je bil moj, znotraj njega pa je glede na svojo konceptualno zamisel imela proste roke in pri tem seveda tudi kaj dodala ali izpustila. Na koncu sem dobil v roke le še knjigo.

Vam je všeč formalni eksperiment oblikovalca in fotografa Klemena Kunaverja?

Vedel sem, da je dober oblikovalec, in tudi njemu sem prepustil pobudo. Ne spuščam se v stvari, na katere se ne razumem. Klemena poznam še iz njegovega otroštva, celo civilno služenje je opravil pri meni. Prepričan sem bil, da bo knjižica lepo oblikovana. Navdušilo me je, kako je s pavspapirjem, na katerem so njegove fotografije, ločil posamezne enote

in s tem poudaril simboliko vode, njenega stopnjevanja, potapljanja ... Mirjam in Klemen sta se odlično ujela pri upodobitveni realizaciji ideje. Pohvale so samo deževale.

Naj še sam stopnjujem vprašanje. Kje v slovenski religiozni liriki se vidite? Ste slovenski pesnik?

To je zame – kot ste lahko razbrali iz mojih prejšnjih besed – pretežka beseda. Če me kdo prepozna tudi kot pesnika, bom vesel, če mi kaj tega prida. Ne bi si upal postavljati se v vrste pesnikov. Slovenska religiozna lirika je sicer preslabo ovrednotena, kot da je skorajda ni, pa jo najdemo tudi pri pesnikih, ki jih sicer nimam za religiozne lirike. Njene sledi opazimo pri Murnu, Ketteju, Prešeren ima nekaj zelo močnih pesmi z duhovno razsežnostjo, tudi Župančič do druge svetovne vojne. Ob prebiranju Balantičevih pesmi mi kar jemlje dih. Naj ponovim, Bog ne daj, da bi se prišteval k tem in še katerim drugim pesnikom. Po svojih močeh skušam – ne z zapisovanjem, ampak z orisovanjem, skiciranjem, metaforo – ubesediti religiozno sled, ki je v nas in prihaja iz razodetja.

Niste edini. Kar nekaj duhovnikov piše pesmi. Pesni tudi vaš nekdanji provincial nadškof Stanislav Zore. Se o tem med seboj pogovarjate, dajete drug drugemu pesmi v branje in oceno?

Niti ne. Smo bolj samotarji in vsak na svojem bregu »naših rek«. Morda bi bilo dobro, če bi se tesneje povezali vsi tisti, ki se ukvarjamo z religiozno literaturo. To bi lahko pripomoglo k večji kakovosti našega ustvarjanja. Ni naključje, da je bilo v zgodovini slovenskega naroda med duhovniki toliko literatov. Iščemo način, kako z močjo besed izraziti tisto, kar nas presega, skrivnosti, kar je onkraj umnosti. Literarna, pesniška govorica je neprimerno močnejša od racionalnih konstrukcij. Ne nazadnje, slovenski pisatelji so se navdihovali pri Svetem pismu, uporabljali njegove »žanre«, psalme denimo, preroki nas nagovarjajo v pesniški obliki. Samo tako so lahko spregovorili o presežnosti, ob kateri jezik vsakdanjosti ali razuma ostaja nem. Pesnjenje je »orodje« duhovnikov, pa seveda ne le njih, pri udejanjanju religiozne govorice.

Pater Marko Rupnik pravi, da umetnost čedalje bolj doživlja kot služenje Bogu in človeku. Pomaga mu, da je njegovo duhovništvo vedno ustvarjalno, živo in z močnim okusom. Je kot »orodje« pesništvo zgolj in predvsem v »funkciji«? Služenje?

Na služenje oziroma »funkcijo« pesništva je seveda moč gledati slabšalno. V maniri larpurlartizma je umetnost pač sama sebi namen. Sam seveda menim, da je služenje nasprotno nekaj zelo velikega, častnega. Včasih se je reklo, da je filozofija dekla teologije, kar se danes sliši skoraj kot zaničevanje. A v tej oznaki ni nič slabega, filozofija je tista, ki je kazala pot, nosilka luči, so rekli. Če pesništvo omogoča izraziti najgloblja življenjska izkustva, bolečino, slutnjo, tisto zadnjo radost … človeško presežnost, tisto, kar doživljamo najgloblje v sebi, tisto, česar vsakdanja govorica ne zmore, potem je v službi oziroma »funkciji« razodevanja Boga. Za pesništvo je njena »uporabnost« veliko priznanje. Umetnost v službi lepote in sporočilnosti – v tem ni nič bogokletnega ali škandaloznega. Izpraznjena umetnost me v najboljšem primeru pušča hladnega ali pa mi je ob njej nelagodno. Pred leti sem na razstavi v centru Georgesa Pompidouja v Parizu poleg toaletne školjke uzrl napol odvit toaletni papir. Lahko je nekdo imel idejo o nečem, ampak mene je razstavljeno najprej pustilo hladnega, nato pa sem v sebi začutil ogorčenje.

Mogoče pa je z instalacijo hotel izzvati prav ogorčenje?

Že morda, a kaj naj napravim z občutkom prevare, razen da ga z nekaj ogorčenja obnovim tudi v pogovoru z vami. Če mi nekdo prodaja neartikulirano poezijo, s povsem poljubno nametanimi besedami, je to navadna prevara, nekako prikrita z definicijo, da je umetnost pač tisto, kar umetnik razglasi za umetnost. Nekaj drugega so *Integrali* Srečka Kosovela, saj imajo premišljeno strukturo, do katere se je treba znati prebiti. To je stvar poštenja. Sodobna umetnost vse prepogosto ni poštena v tem, kaj vse nam želi prodati.

Če ostaneva pri »funkciji« umetnosti. Nedavno je nagrajena romanopiska dejala, da se ji zdi govoriti o nalogah in funkciji literature naivno, včasih rahlo nasilno početje.

Takšnim izjavam ne verjamem povsem. Gotovo piše iz potrebe sporočiti nekaj. Se mar lahko nezainteresirano, brez čustev in brez sporočilnosti nekdo tudi celo vrsto let napreza za računalnikom? Zakaj bi sploh šla knjiga v tisk? Umetnosti dandanes manjka vsaj malo ponižnosti in iskrenosti. Več si od nje niti ne drznem pričakovati. Preveč je v njej samozadostnosti, je brez dialoga, brezodnosnosti, brez ustvarjanja občestva. Skozi tisočletja človeškega ustvarjanja nas je povezovala, pa tudi danes iz nas še dela občestvo, saj se ob njej še vedno lahko tudi navdušim. Kot pravi Prešeren: *Apel podobo na ogled postavi, ker bolj resnico ljubi kakor hvalo.* Želi si odziva, vzpostaviti odnos. Michelangelo je prikrito opazoval, kako si ljudje ogledujejo njegovega Davida. Jože Plečnik, bral sem njegove zapise o njegovi šišenski cerkvi, se je skril za steber, motril vernike in se spraševal, kako na njih deluje njegova arhitektura. Kje se zadržujejo in molijo? Ali sploh učinkuje sakralno? Spoznanja je upošteval pri nadaljnjem delu. Svetišče

mora posredovati Boga, je zapisal veliki umetnik in arhitekt.

Težava je morda še hujša. Sodobna umetnost se, kot bi rekel arhitekt profesor Leon Debevec, sama odreka zavezanosti k navezovanju kakršnegakoli odnosa z morebitno publiko. Umetniško delo – najizraziteje se to kaže v kiparstvu in slikarstvu – postaja čedalje bolj neulovljiva stvarnost, izmikajoča se doživljalcu v svoji »performativnosti« in »procesualnosti« ...

V tem vidim prezir tistih umetnikov, ki so se uveljavili, dosegli neki ugled, včasih niti ne zaradi svojih del, ampak lobiranja, medsebojnega čaščenja. Briga nas, jih slišim, če kaj doživljate ob našem delu, mi se gremo svojo ekstravaganco! Odtujujejo se ljudem, naravi, tudi vsakršnim merilom, zato marsikdaj ne vemo, kaj je umetnost in kaj kič. Utapljamo se v vsiljenem kiču. Poglejte kričeče, izumetničene fasade hiš. V naravi ni nikjer takšnih barv, preveva me fizična bolečina, ko jih gledam po vsej Sloveniji. Ali pa arhitekturne oblike, ob pogledu na katere te zaboli oko. Saj je vendar lepota tista, ki rešuje svet, kot je dejal Dostojevski. Prezir do lepote, napuh, neoziranje na nikogar, to se ne more končati dobro. A verjamem v moč življenja, v ljudi in ne nazadnje tudi v moč umetnosti. Tudi ta babilonski stolp napuha v umetnosti bo dosegel svoj vrh in se sesul vase.

Kako gledate na razmerje med mistiko in poezijo?

Mistika potrebuje poezijo, ta pa brez mistike nima teže/vsebine. Poglejva sv. Janeza od Križa, njegovo Pesem duše (*Nekoč, v temni noči, / v ljubezni hrepenenju vsa goreča* …), ki se razvije v knjigo *Temna noč*, ali Terezije iz Lisieuxa oziroma iz Avile. Mistična doživetja se ne dajo izraziti v prozni obliki.

»Če me imajo ljudje za mistika, jim rečem, da so se zmotili,« mi je v pogovoru dejal pesnik in profesor Miha Pintarič. Njegovo izkustvo je le pričakovanje. Kako je z vami?

Biti mistik je nekaj velikega. Če bi kdo zase rekel, da je mistik, bi bila to res pomota. Povsem nekaj drugega je zatekanje k mistični govorici, uporabi mističnih metafor, ko govorimo o nečem, kar presega naravne danosti, o razodetju. »Formalno« je razodetje sicer sklenjeno, vendar nam je Jezus obljubil Svetega Duha. Vsakdo izmed nas ga ima, nekaj nam razodeva, sporoča, kar izrekamo naprej. To prehajanje govorice Svetega Duha, ki nas vodi skozi življenje, je pravzaprav mistični svet, ki ga prenašamo naprej. V tem smislu je vsakdo izmed nas nekaj mistika.

Za pesnika in filozofa Gorazda Kocijančiča je mistika v bistvu izkušanje resničnosti in poezija njeno izražanje.

Odlično povedano. Kaj je resničnost? Zgolj to, kar vidimo ali otipamo, kar je tu pred mano? To je njen delček, ki pa brez nevidnega ne more biti resničnost. Če vas vidim pred seboj in gledam vašo zunanjo pojavo, to ni vsa vaša resničnost. Skriva se v vaši notranjosti. Večina ledene gore ostaja skrita. Mistika nam kaže na to resničnost, ne da bi ignorirali navzočnost, ampak nam omogoča videti globlje. Pomaga nam ovrednotiti prostor in čas. Stvarem daje globino in težo.

Mistika je hkrati zelo blizu misticizma, vsakovrstni ezoterični navlaki, sentimentalizmu, zlorabam.

Se strinjam. Vse se da zlorabiti, še najbolj največje bisere. Mistika ni nekaj cenenega, je zastonjski dar, ki pa ni poceni. Vsak izem pomeni stranpot. Manipulativne kvaziduhovne tehnike sicer odsevajo potrebo po duhovnosti, tudi po mistiki, vendar z umetnimi sredstvi ne bomo dosegli nekaj naravnega. Iz plastike ne moremo izdelati glinene ali steklene posode. Šarlatansko v naš svet prenašamo nirvano vzhodne mistike. Iz roda v rod so se gradile kulture in civilizacije, mi pa bi vse to in še mnogo več dosegli z neko instantno uvoženo umetno tehniko. To je lahko le laž, narcisoidnost. Treba je biti zelo previden, drugače kaj hitro zapademo laži, ki s pristno mistiko nima nič opraviti.

Kako prepoznati to izumetničenost? Z racionalno refleksijo? Se je treba vendar nasloniti na filozofijo in teologijo?

Nikoli se ne smemo odpovedati razumu, ki nam kot božji dar svetuje, bogastvu mišljenja, ki ga že imamo in ga moramo uporabljati. Razum pa nas lahko pripelje le do skrivnosti, nato nas preda naprej – lahko rečemo tudi mistiki. Ni bližnjic, vse prej ali slej končajo v laži. Teologijo in filozofijo potrebujemo, tako kot vrtnar ne more brez znanja. Vendar ne smemo ostati pri učiteljih. Marko Rupnik je nekoč dejal, da imamo v Sloveniji veliko učiteljev teologije, manjka pa nam teologov. Biti teolog je nekaj več kot biti učitelj teologije, prava teologija pa vključuje tudi mistiko. Pušča stvari odprte. Vse preveč imamo tistih, ki nas poučujejo poštevanko, ki nam dopovedujejo, kdo je Bog in kakšen je, premalo pa nas usposobijo, da bi lahko sami vzpostavili stik z Bogom, prihajali v občestvo. Zaradi tega sta včasih razum in filozofija na slabem glasu. Manjka nam pravih filozofov, teologov, tudi pravih literatov, vse preveč je pisunov. Če ta korak naredijo tisti, ki so resnično filozofi, teologi, pesniki in pisatelji, ti v sebi že združujejo razum in mistiko. Potem se ju ni treba bati ali zavračati. Z ničimer nihče nikogar ne ogroža.

Od potapljanj k brodolomom. Ljubezenskim brodolomom. V pesmi Misterij dvojine iz zadnje zbirke se sprašujete, »kateri veter je upihnil luč in naju porinil na brez-

potja«. Kaj pričakujete od sinode o družini, kar bi vam pomagalo pri pastorali ločenih in vnovič poročenih?

Sedanji trenutek postavlja Cerkev pred zelo veliko odgovornost. Všeč so mi papeževe besede, da problemov, v katerih se je znašla, ne smemo pomesti pod preprogo. Zanje nimamo rešitve, je še dejal, moramo pa se s prošnjo obrniti na Boga. S ponižnostjo mu bomo omogočili, da nam jih razodene. Rešitve gotovo so, Bog jih ima, le mi jih še ne poznamo. Moramo jih iskati in se ne ustaviti. Status quo ni nobena rešitev. Svet je danes drugačen, človek prav tako, cerkveni nauk je treba tako kot že velikokrat redefinirati. Evangelij ostane, njegovo razumevanje in razlaganje pa zahtevata nov razmislek, da lahko Božje pride v utrip časa in prostora, kot se je izrazil Janez XXIII. na začetku drugega vatikanskega koncila.

Presenetilo me je, da je na sinodi spremembam nasprotovala tako močna opozicija (tudi med kardinali). Na spletnem portalu Iskreni.net so se nekateri, in ni jih bilo tako malo, zahvaljevali Bogu, ker naj bi vse ostalo tako, kot je. To ni hvala Bogu! Če nekaj samo na novo in krepkeje pričvrstimo ali zabetoniramo, pomeni le, da nismo dali možnosti Svetemu Duhu skupaj z nami poiskati rešitve. Koncilski očetje so navdušeno in pogumno odprli okna in vrata spremembam (pozneje so se sicer marsikatera priprla ali zaprla), naredili so prepih, ki sem ga na sinodi pogrešal. Dobro je, da še ni sklenjena, morda bo preložena ali pa bomo doživeli tudi njeno tretje nadaljevanje. Kot pravi papež, moramo iskati dalje, stopiti naproti ljudem. Tudi tistim, ki nimajo možnosti sprejemati zakramentov. Kristus jih je vendarle podaril, da jih lahko sprejemamo! Najti moramo rešitev tudi za ločene in vnovič poročene, drugače nismo več duhovniki, ampak kvečjemu muzejski kustosi, varuhi svetinj, življenje pa poteka mimo nas. Papež in mnogi drugi se tega zavedajo, veliko pa je tudi tistih, ki bi radi ohranili vse po starem, branili življenje Cerkve za zidovi, ker se bojijo iti v svet, na ulice, ker verjamejo, da bo ranjena, omadeževana. Bojijo se za strukture in ustanove, ki so bile dobre pred stoletji, nekatere dane in navdihnjene tudi od Boga, a so preživete. Bog jih danes najbrž več ne podpira. Niti Sveti Duh ne. Ohranjajo se kot stare lokomotive in vozijo po tirih, ki nikogar nikamor ne pripeljejo. Treba bo še naprej zbirati pogum in vero za spoznanje, da lahko brez nepotrebne navlake veliko lažje preživimo.

Poveste to tudi ljubljanskemu nadškofu Stanislavu Zoretu? Kot predsednik medškofijskega odbora za družino bo v imenu Slovenske škofovske konference nastopil na sinodi.

Moje mnenje pozna, ne vem pa, koliko je sorodno z njegovim oziroma s stališči, ki jih bo zagovarjal na sinodi. Škof Andrej Glavan je v prvem delu sinode nastopil z odličnim prispevkom, v katerem je predstavil stališča naših škofov. Zelo sorodna so bila papeževim pogledom. Upam, da se bo tudi v nadaljevanju sinode Cerkev na Slovenskem tako izkazala kot tista, ki zagovarja božje usmiljenje.

Ko sem se konec lanskega leta pogovarjal s škofom Glavanom, mi je dejal, da se strinja z vsem, kar je povedal kardinal Walter Kasper v svojem komentarju na kardinalskem konzistoriju februarja 2014 in potem napisal v knjižici Evangelij družine. Je Kasper vaš teolog?

Ja, zelo mi je blizu s svojim razmišljanjem in razumevanjem našega časa ter človeka v njem. Daje možnost delovanju Svetega Duha.

Ali nadškof Zore, ki ste ga pred pol leta kot patra Staneta pospremili v stolnico, še diši po ovcah?

Želim si, da bi čim dlje ohranil ta vonj. Radi rečemo (in pri tem mogoče komu naredimo krivico), da tako visoke službe človeka lahko zelo spremenijo in celo pokvarijo. Srčno upam in verjamem, da patra Staneta ne bodo.

Cerkev tistim, ki verujejo. S temi besedami ste sklenili predzadnjo pesem Mi pa stojimo in vztrajamo. Cerkev smo napihnili in odtujili, pravite v njej. Pesem ste prvič objavili oktobra 2013, kmalu po zamenjavi obeh nadškofov.

Po osamosvojitvi so se nekateri predstavniki Cerkve pognali v brezglavi galop. Zadišalo je po nekakšni državi v državi, Cerkvi z vzporednimi strukturami, od šolstva do bolnišnic (slednje ni uspelo), finančnih ustanov, univerze, televizije ... Megalomansko in neevangeljsko se je ukvarjala s stvarmi, ki niso njena primarna skrb. Tudi najboljši nameni kaj hitro vodijo v makiavelizem. Naj najprej nekoliko stisnemo zobe in zamižimo, si ustvarimo z mamonom sveta osnovo, potem pa bomo lahko delali dobro, smo poslušali. Izčrpali smo se v ustanavljanju institucij, v novih projektih, zgradbah, do tega, da bi delali dobro, pa sploh ne pride. Nikoli se ne sme sklepati pakta s hudičem, češ, dajmo denar v naložbe, ker so obresti odlične, pojdimo vštric s časom in si še mi izposodimo poceni denar, gradimo z ne vem vse kakšnim dobičkom. Vse to so samo babilonski stolpi, ki se brez božje hrbtenice sesujejo vase. Kadarkoli je šla Cerkev v pretirano ustanavljanje paralelnih ustanov, se zanjo ni dobro končalo. Naše poslanstvo je biti kvas in luč, ni nam treba biti kruh ali celo jedrska elektrarna. Le malo kvasa je potrebnega, da nas prekvasi. Če hočemo biti država v državi, smo že zapadli skušnjavam, ki jih je Jezus zavrnil v začetku svojega delovanja, ko ga je skušal hudobni duh. Za oznanjevanje, katehezo, karitas … seveda potrebujemo ustanove in prostore, a potrebna je mera. Bodimo uresniče-

valci diakonije, karitas, ne pa zbiralci vseh družbenih vzvodov moči.

Zdi se, da se je stanje v Cerkvi umirilo. Morda kar preveč?

Razmere so se res umirile, nastopilo je obdobje previdnosti. Ne moremo pričakovati smelih ali celo preroških dejanj. Smo ranjeni. Človek, ki si je zlomil nogo, kar nekaj časa hodi zelo previdno, brez zahtevnih podvigov. Nima odriva, ne upa si skočiti v neznano. Zdaj je čas ozdravitve, umirjene funkcionalnosti Cerkve, a tudi ozdravitve pred paranojo, da bi se še kje ne opekli in bi moral odstopiti in se upokojiti še kakšen škof, vse pa bi padlo na celotno cerkveno občestvo. V tej zadržanosti verjetno ni vse samo dobro, previdnost gre vedno na račun Svetega Duha, živosti. Strah ne podpira življenja in ustvarjalne moči, vendar obdobje katarze in umiritve še ni za nami. A preden bomo lahko s polnimi pljuči Duha zaživeli v Cerkvi, tega ne moremo preskočiti.

S polnimi pljuči je treba zajeti zrak, globoko, če se hočemo potopiti. Izvirna grška beseda baptízein za krst pomeni »v vodo potopiti ali potunkati«. Ali ste imeli v mislih tudi ta pomen?

Ja, na površju ni čiste vode in ne velikih rib. Resnično življenje je v globini. Tam lahko postanemo koristni za Svetega Duha, na površju pa preživijo in cvetijo le institucije.

Krst je zame najbolj mističen zakrament in hkrati nabit s Svetim Duhom, ki je nekako zanemarjen Bog med nami. V slovenskih glavah imamo še vedno podobo Boga demiurga, ki vse ureja, dobro nagrajuje in hudo kaznuje. Imamo tudi milega, ljubega in sladkega Jezusa, a Svetemu Duhu, ki bi nas moral voditi, navdihovati, odpirati življenju, pa ne damo dihati. Tega si želim. Če bi res polno doživeli krstno milost, to potopitev v Boga, ko te vsega prevzame, spremeni tvoje bistvo, ko postaneš Božji, bi bili tudi pogumnejši in samozavestnejši, ne pa da smo tako solzavi in prestrašeni. Prihodnost je v pogumu, veri, zaupanju. Če vsega tega nimaš, ne moreš ljubiti. Brez zaupanja je naša družba bolna, ne zmoremo komunicirati, ne zmoremo rasti.

Je tudi pogum problem slovenske sprave?

Tudi. Marsikoga je strah, kaj se bo zgodilo, če pride do sprave. Na eni in drugi strani. Sprava najprej ni poravnava. Sprava pomeni odpustiti, je velikodušno, zastonjsko dejanje. Bog nam je vsem odpustil, vsi smo potopljeni v Božjo ljubezen in odpuščanje. Nimamo izbire; če ne odpuščamo, nismo kristjani.

V zadnji Družini se je oglasil neki bralec, podobna mnenja so kar pogosta, da se rado sadi rožice in govori o odpuščanju, ne pa o kazni, ki je z odpuščanjem zelo tesno povezana. Kakšno je vaše pojmovanje razmerja med odpuščanjem in kaznijo?

Cerkev je dolgo prikrivala pedofilijo v svojih vrstah in se tolažila, da ljudi lahko kar tako »pozdravi«. Danes vemo, o tem so nas poučili tudi psihoterapevti, da je treba določene stranpoti nujno kaznovati, ker se človek samo s kaznijo in katarzo notranje očiščuje in ozave, da je storil nekaj hudo narobe. Kazen je za človeka konstitutivna. Toda to ne pomeni, da lahko Boga uporabljamo za doseganje svojih ciljev. Biti nam mora zgled, kako lahko pridemo do njih. Jezus je v evangeliju zelo jasno povedal, kako Bog ravna z grešniki. Lahko rečemo in moramo reči, da je bil to zločin, zanj je potrebna kazen, vendar ga ne bomo obravnavali skozi prizmo sovraštva, temveč ljubezni. Naj bom povsem konkreten. Če družba in politična skupnost nista dovolj odgovorni, kulturni, da bi tisoče in tisoče kosti, ki ležijo v Barbarinem rovu in na mnogih drugih moriščih, pošteno spravili na dan in pokojnim omogočili pokop, potem mora biti Cerkev tista, ki je prva poklicana k etičnosti. Cerkev mora biti Antigona in reči: tudi če bomo zaradi tega deležni preganjanja, posmehovanja, razvrednotenja, moramo tega našega Polinejka – ne glede na to, kako je bil ubit, ali nosi kakšno krivdo ali ne – pokopati. Ne glede na politične Kreone, ki bodo ali ne bodo storili tistega, kar jim nalagajo zakoni. V teh petindvajsetih letih bi lahko že marsikaj naredili.

Nikakor ne gre za to, da bi mižali pred zločini. Zločine je treba imenovati kot zločine. Omenili ste pismo bralca Družine. Nikoli ne bo manjkalo ljudi, ki bodo zagovarjali formalno pravičnost, vendar svetopisemski pojem pravičnosti vključuje ljubezen. Če bi bil strogo pravičen, usmiljeni oče izgubljenega sina ne bi smel sprejeti nazaj in mu vrniti dostojanstva, pa vendarle stori prav to; gre mu celo naproti. Rehabilitacija nekoga oziroma odstranitev zločina ni mogoča zgolj po poti pravičnosti. Nujni sta ljubezen in odpuščanje. Če smo biblični do konca, Bog ni tisti, ki bi čakal, da se skesamo, spokorimo, potem pa nam bo odpustil. Jezus je prišel na zemljo, umrl za vse nas, da bi lahko vendarle spregledali. Brezpogojno! Bog nas prehiti. Za Cerkev, katere naloga je uresničevanje Kristusovega evangelija, je to pot – če ne deluje tako kot Kristus, ni upravičena do obstoja. Ni druge poti. Včasih pač moramo prevzeti vlogo Antigone in biti zaradi tega deležni celo posmeha in sramotenja. Tudi od svojih ljudi.

Papež je »progresiste« v Cerkvi opozoril, da je treba rano očistiti in ozdraviti, ne pa neoskrbljene obvezati.

Drži, rana se očisti, zavaruje, da ne pride do okužb, potem pa jo je treba pustiti pri miru. Ne celimo je tako, da jo kar naprej odpiramo. Gotovo bodo braz-

gotine ostale. Potrebujemo odrešenje, česar pa ne moremo narediti mi. Odrešenje je Božje delo, Cerkev ga lahko le izpelje. Pri tem ne smemo slediti logiki tega sveta. Ker svet ne pozna sprave, temveč le poravnavo. Tudi mnogi ljudje v Cerkvi govorijo o spravi, v resnici pa zagovarjajo poravnavo. Nastopiti moramo z Božjim ravnanjem, pohiteti in prehiteti moramo z odpuščanjem. V tem je bistvo sprave. Če družba ni sposobna uresničevati temeljnih človeških, etičnih načel, potem bodimo mi Antigona.

Vsi? Od navadnega vernika do kardinala?

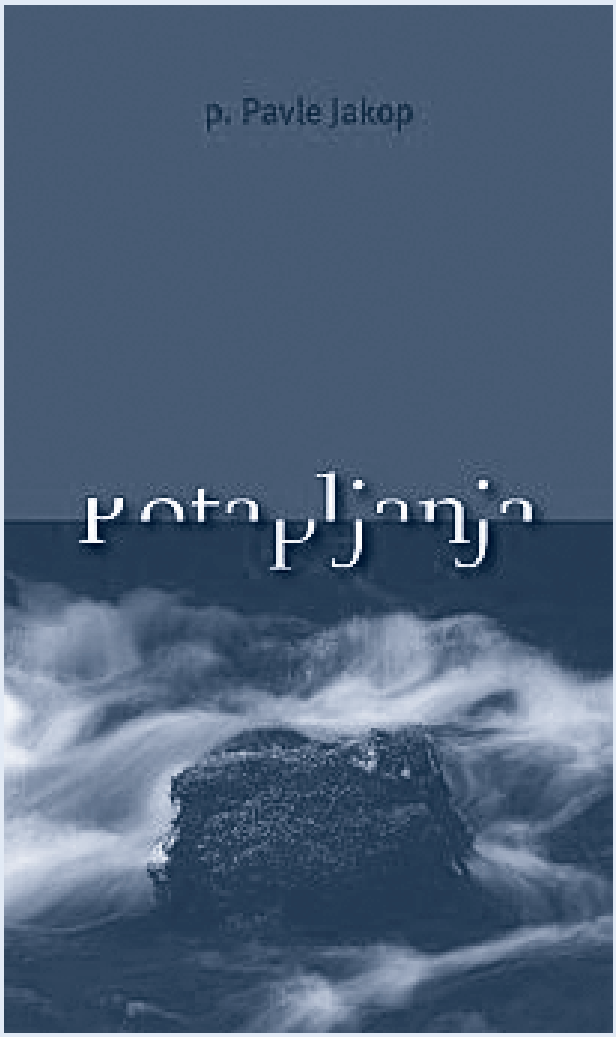
Vsi. Za konkretna dejanja mi gre. Pred časom sem predlagal nabirko po vseh župnijah. Z zbranim denarjem bi vladna komisija za vprašanja prikritih grobišč nadaljevala delo in žrtvam iz Barbarinega rova zagotovila pokop. Tudi če se odpovemo gradnji kake nove Cerkve in prodamo nekaj svoje lastnine. Če bi zbrali denar, izgovora, da ni dovolj sredstev, ne bo več. Ga ni Kreona, ki bi potem lahko prepovedal pokop.

Birokrati s t. i. administrativnimi ovirami so še iznajdljivejši od Kreonov.

Mislite? Morda se res lahko pojavijo nove prepreke, izgovor, zakaj ležijo okostja krivično pobitih v gajbicah, pa se bo razblinil. Če je kamen z groba odvaljen, lahko kdorkoli pride iz njega – od Lazarja in Jezusa naprej. Prepričan sem, da bi bila lahko to ena od preroških gest Cerkve na Slovenskem. Če smo zapravili toliko milijonov, vsaj nekaj od tega lahko znova zberemo in z dvignjeno glavo rečemo: ostajamo zvesti Kristusu, še smo kristjani, še smo ljudje!

Pogovarjal se je **Ivan Puc**

Ben-Dror Yemini

Značilnosti bližnjevzhodnega konflikta

Prevedla Maja Kutin

Primerjava arabsko-izraelskega konflikta z drugimi konflikti je težavna, ker gre pri tem za naslednje značilnosti: popolna zavrnitvev na arabski strani, grožnje z uničenjem, zloraba Judov iz arabskih dežel kot talcev, izdaja vodstva, arabski zadržek k vrnitvi zaradi strahu, da bi ta privedel do priznanja Izraela ipd.
V knjigi Industrija laži, *Tel Aviv 2014, vidimo, kako je ideja o »transferju« (izselitvi) prebivalstva pridobila podporo vodilnih politikov v uradnih političnih sporazumih in tudi podporo mednarodnega prava. V luči širokega soglasja za izseljevanje prebivalstva in na podlagi dejstva, da se je vsaka vojna v 20. stoletju končala z izseljevanjem prebivalstva, ter stališča, da je izseljevanje pogoj za ureditev spora, so očitki samo proti Izraelu ena največjih laži sodobnega časa.*
Judovsko-arabski spor ima svoje posebne značilnosti. Ne le da je prav judovsko vodstvo nasprotovalo izseljevanju nejudov skozi večino obdobja konflikta, obstajajo tudi drugi vidiki, ki to obtožbo delajo za še bolj nesmiselno.

1. Popolno zavračanje kompromisa

Vse arabske države in Palestinci so nasprotovali načrtu Združenih narodov o delitvi mandatne Palestine na judovsko in arabsko državo. Celo ko si je libanonski predstavnik na razpravah zasedanja generalne skupščine OZN, minister za notranje zadeve Camille Chamoun, drznil obuditi zamisel o federativni rešitvi, so ga Palestinci obtožili izdajstva.[1] Po sprejemu Resolucije o delitvi s potrebno dvotretjinsko večino so predstavniki arabskih delegacij zapustili razpravo z izjavo, da je zanje resolucija nična in neveljavna.[2]

Pravzaprav so Palestinci zavrnili vse načrte, predlagane za rešitev vprašanja mandatne Palestine. Seznam je dolg: vključno z načrtom Peelove komisije, Woodheadove komisije (ta je skrčila ozemlje, ki bi ga dodelili judovski državi v predlogu načrta Peelove komisije), Bela knjiga iz leta 1939, Morrison-Gradyjev predlog iz 1946, Bevinov načrt in predlog manjšine Posebnega odbora OZN za Palestino – zadnji trije so zagovarjali federativno rešitev znotraj ene države. Ko so februarja 1948 Britanci napovedali željo po umiku z ozemlja mandata, se je OZN odločila ustanoviti UNSCOP, Posebni odbor OZN za Palestino, ki naj bi oblikoval predloge za rešitev vprašanja Palestine. Zvesti tradiciji zavračanja so Arabci bojkotirali razprave komisije.[3] Mufti ni bil pripravljen sprejeti judovske prisotnosti v okolici. Mufti pri tem ni bil edini: Abd al-Rahman Azzam Pasha, generalni sekretar Arabske lige, je razložil: »Arabci nasprotujejo judovski prisotnosti kot tujku, ki je prišel brez njihovega soglasja … in da gre za organizem, ki zavrača asimilacijo v arabski življenjski slog. To je problem ...«[4]

Palestinci so večinoma molčali o tem, kako se nameravajo soočiti s sionizmom. Jamal al-Husseini,

1 Sela, She'elat Eretz Yisra'el, p. 407–408
2 Morris, 1948, p. 81
3 Yehoshua Freundlich, »Parashat Hakirata VeMaskenoteha shel Ve'adat UNSCOP Be-Eretz Yisra'el, 1947«, Hatziyonut 13 (1988), str. 27–51.
4 Yuval Arnon- Ohana, Kav Haharish Veha'esh: Me'ah Vehamishim Shnot Sichsich al Eretz Yisra'el 1860–2010, Netanja 2013, str. 157.

muftijev bratranec in predstavnik Vrhovne arabske komisije pri OZN, je bil tisti, ki je govoril odkrito: soglašal je za sprejetje Judov, ki so živeli v deželi do ustanovitve britanskega mandata, vse Jude, ki so prišli kasneje, pa bi po njihovem izgnali.[5]

Mufti in z njim večina palestinskega vodstva v arabskem svetu niso spremenili tega stališča niti potem, ko je Generalna skupščina ZN odločila o ustanovitvi arabske države in judovske države. Ne le da jih je njihova nekompromisna zahteva »vse ali nič« pripeljala do katastrofe leta 1948, temveč tudi do tega, da so pravzaprav delovali proti ustanovitvi svoje lastne države.

2. Grožnje z uničenjem

Dva izmed najbolj prominentnih arabskih voditeljev, ki sta vodila boj proti Judom, proti predlogu delitve ozemlja in proti ustanovitvi judovske države, sta bila mufti in Fawzi al-Quawuqji. Oba sta odkrito podpirala naciste in med drugo svetovno vojno živela v Nemčiji. Mufti je pri svojem delovanju šel celo dlje in razložil: *Naš temeljni pogoj za sodelovanje z Nemčijo so bile proste roke, da uničimo vsakega Juda iz Palestine in iz arabskega sveta. Hitlerja sem prosil za eksplicitno obljubo, da nam dovoli rešiti judovsko vprašanje na način, ki bi ustrezal našim narodnim in rasnim željam in bil v skladu z znanstvenimi metodami, ki jih je iznašla Nemčija za obravnavo svojih Judov. Odgovor, ki sem ga prejel, je bil: »Judje so tvoji.«*[6]

Tudi druge osebnosti so se izražale podobno. Njihove izjave niso ostale znotraj temnih soban, temveč so jih podajali na uglednih mednarodnih forumih. Palestinski predstavnik pri OZN, Jamal al-Husseini, je razložil, da Arabci proti Judom vodijo »bitko za življenje in smrt«.[7] »*Bitka se bo nadaljevala, tako kot se je proti križarjem, dokler se krivica popolnoma ne izkorenini.*« Tistim, ki niso razumeli pomena teh besed, je razložil, kaj pojmuje z izkoreninjenjem: načrt o delitvi bo Palestino spremenil v »krvavo kopel«. Ko je eden izmed prisotnih na zasedanju poudaril, da bi mejna linija v načrtu o delitvi morala biti linija miru, mu je Husseini brez sramu odgovoril, da bo ta linija »linija krvi in ognja«.[8]

General Ismail Safwat je bil do maja 1948 na položaju »generalnega poveljnika [arabskih] vojskujočih se sil v Palestini«. V skladu s funkcijo je bil odgovoren za koordinacijo delovanja arabskih sil, kar je po vseh merilih veljalo za osrednjo funkcijo.

Safwati je svoje cilje izrazil v telegramu, ki ga je poslal tajništvu Arabske lige: »uničenje palestinskih Judov in očiščenje države pred njimi«; in tudi »zategovanje bojne vrvi na judovskih vratovih in jih prisiliti, da sprejmejo arabske pogoje«. Tretji cilj je bil vezan na spodkopavanje varnosti v Palestini in to tako, da bi ta ogrozila delitev.[9] Iz razlogov, ki niso vezani na etiko vojskovanja, Arabska liga ni potrdila nobenega od bojnih ciljev. Vendar je generalni sekretar Arabske lige, Abd al-Rahman Azzam, osebno obljubil Safwatu, da »sta prvi dve točki«, ki ju je omenjal, vojni cilj.[10] Azzam je zavzel trdno stališče, da je judovsko državo potrebno uničiti. Napore za uničenje sionističnega sovražnika je predstavil v intervjuju za egiptovski časopis: *»To bo vojna do iztrebljanja. V zgodovino bo zapisana kot gromozanski pokol, o katerem se bo govorilo, kot se govori o pokolih Mongolov in križarskih pohodih. Verjamem, da bo število prostovoljcev zunaj Palestine večje od števila arabskih prebivalcev Palestine, ker vem, da se bodo z nami poistovetili prostovoljci iz Indije, Pakistana in s Kitajske, da bi si zaslužili čast umreti kot mučeniki za Palestino.«*[11]

Azzam pa nima sam avtorskih pravic za idejo o pošiljanju milijonov mučenikov v vojno. Dve leti pred tem je imam Hassan al-Bana, ustanovitelj in takratni vodja gibanja Muslimanskih bratov, zelo impresivno ter v slovesnem tonu obljubil, da če se bodo sionisti drznili oborožiti se in pripravljati se na vojno, bo njihova usoda strašna: *Na milijone Egipčanov, Arabcev in muslimanov iz vseh krajev, kjer klečijo pred Alahom, moli, da bi si zaslužili umreti kot mučeniki. Njihova smrt na takšen način je primerljiva naravni smrti, kot je smrt kamele. To, kar je zanje najtežje, je pomanjkanje priložnosti, da bi lahko na [bojnem] polju umrli kot mučeniki. Če so se Anglija, Amerika in Judje sionisti že odločili povezati se pri zatiranju Arabcev in jim s silo krasti njihovo zemljo, bodo ti milijoni spoznali želeno polje in mu šli naproti, hvaležni za priložnost, ki se jim je ponudila.*[12]

5 Nazir Majali, »Emdat Hanezigut Ha'Arvit Klapi Tochnit Hahaluhah: Hahet Ve'Onsho« v: Ruth Gavison (ured.), Shishim Shanah Lehahlatat Kaf-Tet Be, november 1947, Jeruzalem 2009, str. 74.

6 David G. Dalin, John F. Rothman, Icon of Evil: Hitler's Mufti and the Rise of Radical Islam, Random House, 2009, str. 5.

7 »Pričevanje Jamal al-Husseini (predstavnik Vrhovnega arabskega sveta) pred Ad Hoc komisijo 29. 9. 1947«, Shishim Shana Lehahlatat Kaf-Tet Be, november 1947, str. 271

8 »Boj se bo nadaljeval, kot se je s križarji, dokler ne bo krivica popolnoma odstranjena. Z vsiljevanjem delitve bodo Združeni narodi praktično strmoglavili Palestino v krvavo kopel … Delegacija, ki je zagovarjala delitev, se je sklicevala na mejno linijo kot končno in na mejno linijo miru. Kot predstavnik Arabcev iz Palestine je gospod Husseini želel, da se zabeleži v zapisnike trdno prepričanje, da ne bi bila nič drugega kot linija ognja in krvi.« Glej »Ad Hoc Committee on the Palestinian Question, Summary Record of the Thirty-First Meeting, Lake Success, NY«, november 24 1947, Združeni narodi: Http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/FCFDBC89E-49CB80A852573520053605D

9 Me-Ahorei Hapargod: Ve-ada Parliamentarit Iraqit al Hamilhama Be-Yisra'el, Tel Aviv 1954, str. 77.

10 Isto.

11 11. oktobra 1947, str.10: http://www.meforum.org/pics/azzam_3082.pdf
Glej tudi: David, Barnett; Efraim Karsh, »Azzam's Genocidal Threat«, Middle East Forum, str. 85–88: http://www.meforum.org/meq/pdfs/3082.pdf

12 Članek je izšel v *Majlat al-Ah'uan al-Muslimun* (časopis Muslimanske bratovščine) 3. novembra 1945 z naslovom »Navdih nebes, udari!«, ki se nanaša na petje bojevnikov, ko prihajajo.

Al-Bana se ni zadovoljil z govorjenjem. Tisoče prostovoljcev iz gibanja Muslimanske bratovščine so mobilizirali za vojno v Izraelu. Na čelu egiptovske vojske, ki je vdrla v Izrael 15. maja in dospela do kibuca Ramat Rachel v južnem obrobju Jeruzalema, so bile enote prostovoljcev iz Muslimanske bratovščine.[13]

Izjave, da gre za vojno za življenje ali smrt, niso prenehale niti po 29. novembru 1947. Tri dni po tem se je o tej zadevi izrazil Vrhovni svet Al-Azharja, najvišja avtoriteta sunitskega islama. V fatvi, ki jo je izdal, je pozval k »svetovnemu džihadu v bran Palestine«.[14] Po fatvi Al-Azharja je večina verskih voditeljev arabskega sveta izdala podobna stališča.[15] Na pol redna palestinska vojska se je imenovala Jaish al-Jihad al-Muqaddas (Vojska svetega džihada).[16] Pomen džihada je rektor Al-Azharja (najbolj prestižna islamska univerza) razložil 15. maja, ko je pojasnil, da bo več sto muslimanov lahko premagalo tisoče nevernikov, in bojevnikom razjasnil, da jim je plačilo zagotovljeno v raju.[17] Praktične posledice tega džihada je najbolje izrazila voditeljica Arabskega združenja žensk, ki je tesno povezana z Vrhovnim arabskim svetom: »*Odkar je razglašena sveta vojna, ni nobene možnosti, da bi judovska država preživela. Na koncu bodo vsi Judje uničeni.*«[18] Sam mufti je marca 1948 izjavil, da se Arabci ne nameravajo zadovoljiti s preprečitvijo delitve, temveč bodo nadaljevali z bojem, »dokler ne bodo sionisti uničeni in bo Palestina v celoti čista arabska država.«[19]

Drugi so se zadovoljili z uporabo zgodovinske analogije. Sirski predsednik in predsednik libanonske vlade sta napovedani konec sionistov primerjala s koncem drugih podležev, ki so vdrli v Palestino. Razložila sta, da bodo sionisti odstranjeni, pa četudi bi trajalo dolgo, morda več sto let, tako kot so bili svoj čas odstranjeni križarji.[20] Tudi savdski kralj, ki je uporabil isto primerjavo uničenja Jeruzalemskega kraljestva in uničenja Izraela, je v pismu, ki ga je poslal predsedniku Trumanu, zagrozil, da bo Palestina postala krvavo morje. In četudi bi Judom »nekako na silo in s svojim denarjem uspelo ustanoviti majhno državo«, pot zlobnežev ne bo uspešna: »Arabci jo bodo osamili od preostalega sveta in jo oblegali, dokler ne bo umrla od lakote.«[21]

Čudna ironija je, da je vztrajanje pri džihadu za vsako ceno privedlo do razpada arabskega džihada. Jamal al-Husseini je 7. aprila 1948 zavrnil prošnjo Moše Šareta za prekinitev ognja v Jeruzalemu, tudi za ceno prekinitve judovskega naseljevanja. V stikih, ki so jih vodili s pomočjo mediacije OZN (palestinsko vodstvo je namreč zavračalo neposredna pogajanja s sionisti), je al-Husseini pogojil odobritev s popolnim prenehanjem uresničitve resolucije o delitvi.[22] Cena, ki so jo plačali Arabci zaradi zavrnitve, je bila usodna: naslednji dan je bil na Kastelu ubit poveljnik Vojske svetega džihada, Abdul Qader al-Husseini. Njegova smrt je zadala usodni udarec palestinskim vojaškim prizadevanjem in privedla do razpada Vojske svetega džihada in poloma palestinske odločnosti.[23]

3. Judovska nakba

Arabska liga je vzpostavila povezavo med sporom o mandatni Palestini in vprašanjem Judov iz arabskih dežel še pred sprejemom resolucije OZN. Povezava se je izkazovala na več področjih. Pričnimo z ustavno domeno: Svetovni judovski kongres je OZN predstavil predlog zakona, ki ga je potrdil svet Arabske lige. Predlog je določil, da »bodo vsi judovski državljani arabskih držav veljali za [judovsko] manjšino v Palestini«; njihovi bančni računi bodo zamrznjeni in njihov denar bo porabljen za financiranje vojne; Jude, osumljene sionistične dejavnosti, bodo obravnavali kot politične zapornike in zasegli njihovo premoženje.[24] Z drugimi besedami: Arabska liga je svoje judovske državljane izločila iz drugih svojih državljanov in jim odvzela osnovne svoboščine, kot sta pravica do lastnine in svobode izražanja, ukradla pa jim je tudi denar.[25] Arabske vlade so začele omejevati pravici do

13 O delovanju Muslimanske bratovščine v vojni 1948 glej: Richard p. Mitchell, The Society of the Muslim Brothers, London, 1969, in v relevantnih poglavjih Morrisove knjige, 1948: A History of the First Arab-Israeli war.

14 Morris, 1948: Toldot ha-milchama ha-aravit – ha-israelit ha-rishona (A History of the First Arab-Israeli war), str. 81.

15 Celo v Libanonu, ki je do tedaj zavzemal zmerno stališče do vprašanja Palestine, je bejrutski mufti pozval k džihadu za osvoboditev Palestine. Glej: Guy N. Maayan, »Burning the Candle at Both Ends: Lebanon and the Palestine War 1947–1949«, v: Eli Podeh and Asher Kaufman (urednika), *Arab-Jewish Relations from Conflict to Resolution: Essays in Hounour of Professor Moshe Ma`oz*, Sussex 2005, str. 155. Vezano na džihad v Savdski Arabiji, glej: Madawi, Al-Rasheed, »Saudi Arabia and the 1948 Palestine War: Beyond Official History«, v: Eugene Rogan; Avi Shlaim (urednika.), *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948*, 2nd Edition, Cambridge, 2007, str. 240.

16 Eliezer Tauber, »The Army of Sacred Jihad: An Army or Bands?, Israel Affairs 14 (2008), p. 430.

17 Benny Morris, 1948 as Jihad, str.5: http://www.isgap.org/wp-content/uploads/2011/10/paper-1948-as-jihad.pdf

18 Morris, Medinah Ahat, Shtei Medinot, str. 81.

19 Morris, 1948, str. 440.

20 Morris, 1948, str.6.

21 King Abdul Aziz Ibn Saud resident Truman, October 26, 1947, v: *Foreign Relations of the United States*, 1947, vol. 5: The Near East and Africa, Washington D. C., 1971, str. 1212. <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1947v05/reference/frus.frus1947v05.i0016.pdf>.

22 Ilan Pappe, *Atzulat Ha'Aretz, Mishpachat al-Husseini – Biographiya Politit*, Jeruzalem 2002, str. 358–359.

23 Palestinski zgodovinar Rashid Khalidi (*The Iron Cage, Jeruzalem*, 2010, str. 141) priznava, da so Palestinci s smrtjo Abdela el-Quadra izgubili najbolj nadarjenega vojaškega vodjo in pomembno osebo, ki jih je združevala«. Khalidi njegov padec povezuje s procesi, ki so zadali smrtni udarec Palestincem, da delujejo samostojno (tam, str. 143).

24 Glej prevod dokumenta: »Jews Displaced from Arab Countries: A Story of Collusion«, »Justice for Jews« :http://www.justiceforjews.com/collusion.pdf

25 Ta odločitev sveta Arabske lige je bila sprejeta na podlagi prizadevanj financiranja na pol redne vojaške dejavnosti v mandatni Pale-

lastnine in svobode dela svojim judovskim državljanom. Naložili so jim posebne davke in začeli z zaseganjem njihovega premoženja.[26]

Dodatno področje je bila deklarativna raven. Še pred sprejetjem resolucije OZN so arabski državniki opozorili: »če ne bo dosežena zadovoljujoča rešitev za problem Palestine, se bo potrebno lotiti drastičnih ukrepov proti vsem Judom v arabskih deželah«. Jamal al-Husseini je opozoril, da je položaj Judov v arabskih državah zelo krhek.[27] Vodja egiptovske delegacije na zasedanju Generalne skupščine, Mohammad Husayn Haykal, je namignil, da bo ustanovitev judovske države povzročila drugi holokavst: načrt delitve lahko vzpodbudi val antisemitizma »takšne vrste, kot ga zaveznice poskušajo danes uničiti v Nemčiji«, in odgovornost za »pomor Judov v ogromnih številkah« naprtil OZN. Opozoril je, da bo življenje milijonov Judov v islamskih deželah pahnjeno v nevarnost zaradi ustanovitve judovske države, nemiri, ki bodo izbruhnili v Palestini, pa »lahko privedejo celo do vojne med dvema rasama«.[28] Hkrati je svet klerikov Al-Azharja objavil verski edikt, ki prepoveduje vsakršen trgovski stik z Judi. Najvišja inštitucija sunitskega islama je opozorila, da je vsak, ki krši to določilo, »grešnik in kriminalec« in »velja za nekoga, ki je zapustil islam«.[29] Pojasniti je treba, da je musliman, ki zapusti svojo vero in zavrača preklic krivoverskih dejanj, v okviru islamskega prava obsojen na smrt.[30]

Judje v arabskih državah, katerih položaj tudi pred Resolucijo o delitvi ni bil ravno rožnat, so postali talci vlad držav, v katerih so bivali. Tako njihova telesa kot njihova materialna lastnina so postali odvisni od samovolje političnih in verskih voditeljev in visokih uradnikov. Le-ti pa so bili pod pritiskom skrajne in vzkipljive »ulice«. Vendar je neposredno povezavo med Judi v arabskih državah in sionizmom vzpostavil politični odbor Arabske lige. Februarja 1948 je sprejel tajno odločitev, v kateri je grozil, da bo linčal judovsko skupnost, če in ko se bo nadaljeval sionistični boj: »zaradi razburjenja v arabskih državah in v želji po zagotavljanju varnosti judovskim državljanom in njihovi lastnini – se predlaga, da se vodje judovskih skupnosti posvarijo, da lahko vsakršni sionistični teroristični napad privede do holokavsta celotne judovske skupnosti. Zaradi tega morajo pomagati vzdrževati mir in varnost.[31] [poudarki so moji – BY]

Ker se je vsaka vojaška sionistična dejavnost štela za »teroristično dejanje«, takšna odločitev neposredno povezuje nadaljevanje boja sionistov za samostojnost s fizično varnostjo in varnostjo lastnine stotisočih Judov v arabskih državah. Zadeve je na radiu Egipt (28. julija 1948) v živo dobro povzel grško-katoliški nadškof Galileje George Hakim: »*Arabske vlade zdaj preučujejo predlog, kako bi uporabili judovski denar iz Bližnjega vzhoda za begunce (op. palestinske).*« Vlade arabskih držav so dejansko zasegle premoženje in sredstva arabskih Judov, vendar je vprašanje, ali so jih sploh uporabili v korist beguncev.[32]

4. Izdajstvo palestinskega vodstva

V okviru razprave o dejavnikih, ki so privedli do nastanka problema beguncev, je mnogo Palestincev opozorilo na neposreden ali posreden vpliv palestinskega vodstva. Med njimi je najbolj viden prof. Mustafa Kabha iz Open University. Kabha napada palestinsko nagnjenost h konspiraciji in ovekovečenju vloge žrtve in tako preprečuje možnost, da bi se osvobodili subjektivne in emocionalne diskusije.[33] Odgovornost za nakbo pripisuje muftiju zaradi njegovih dejanj in pomanjkanja sposobnosti, da bi se osvobodil konservativnih miselnih vzorcev ter njegovega vztrajnega, trmastega zavračanja. »*Palestinski narod mora zaradi kratkovidne odločitve vodstva plačati neznosno ceno.*«[34] Takšnega prepričanja je tudi novinar Nazir Majali, ki opredeljuje odločitev palestinskega vodstva, da zavrne delitev in da se odloči celo za vojno proti njej, kot »slaboumno«. Z občudovanja vredno odprtostjo piše Majali: »Sicer se ni vsak Arabec pripravljen opredeliti na takšen način, zlasti ne pred Judi, vendar je to resnica.«[35] Poleg Majalija so tudi nekateri drugi kritični do palestinske družbe in poudarjajo vpliv njenih notranjih napetosti (mesto – vas, napetosti med družbenimi sloji, politična razdvojenost ipd.) in pomanjkanje trdnih političnih ustanov za zlom Palestincev v trenutku resnice. Takšno stališče zagovarjajo v svojih objavah politolog in ameriški Palestinec prof. Issa Khalaf, zgodovinarka dr. Bayan Nuweayhed al-Hout, pokojni zgodovinar

stini. Politični svet Arabske lige je na srečanju v libanonskem kraju Sofar določil proračun dveh milijonov egipčanskih lir za civilne dejavnosti in dodaten milijon za vojaške dejavnosti. Glej: Me-Ahorei Hapragod, str. 45, 50.

26 O tem je bilo malo napisanega. Poleg Gilbertove knjige glej: Michael R. Fischbach, Jewish Property Claims against Arab Countries, New York, 2008.

27 »… nesmiselno bi bilo razmišljati, da ustanovitev judovske države ne bi povzročila splošne vstaje v arabskem svetu in potrebno se je spomniti, da je bilo v arabskem svetu toliko Judov, kot jih je bilo v Palestini …, njihova situacija bi lahko postala zelo negotova, čeprav so se arabske države trudile po najboljših močeh, da bi jih obvarovale.« Glej ad Hoc Committee on the Palestinian Question, Summary Reocord ot the Thirty-First Meeting, Lake Success, NY.« 24. november 1947, http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/FCFDBC89E49CB80A852573520053605D

28 Meron, tam.

29 Morris, 1948 as Jihad, str. 5

30 Frank, Griffel, »Apostasy«, Encyclopaedia of Islam, 3. izdaja, Brill Online, 2013

31 Me-Ahorei Hapargod, str. 60–61.

32 John Zimmerman, Radio Propaganda in the Arab-Israeli War, 1948, London, 1974: http://www.middleeastinfo.org/library/zimmerman.xhtml

33 Mustafa Kabha, Hapelastinim: Am Bipzurato, Ha-Universita Hapetuha, Raanana 2010, str. 145.

34 Idem., »Hapalestinim ve-Tochnit Hahaluka«, v Gavison (ur.), Shishim Shanah, str. 68.

35 Majali, str. 69.

dr. Elias Shoufani in raziskovalec dr. Mustafa Abassi iz Tel-Hai Collegea.[36]

Še posebej je zanimiva različica palestinskega zgodovinarja prof. Rashida Khalida, ne samo ker je najbolj vpliven Palestinec na svetu.[37] Njegovo knjigo *Železna kletka* zaznamuje velika mera apologetike in znane teorije zarot. Kljub temu Khalida močno nasprotuje stališčem, ki odgovornost za nakbo pripisujejo izključno eni ali drugi strani. Trdi, da je palestinsko vprašanje izjemno kompleksno. Kritizira palestinsko vodstvo iz 1948, ker se ni uspelo povzdigniti nad svoje ozke, omejene sektaške interese in strniti vrst. Kritizira podporo Haj Amina El-Huseina nacistom in prezir do sionizma ter vpliv holokavsta na njegov razvoj.[38]

Drugi palestinski in arabski pisci si ne dovolijo podleči enostavni skušnjavi teorij zarote iz Pappejeve šole (Ilan Pappe – op.) in njegovih prijateljev. Pravzaprav gredo po poti drugih palestinskih zgodovinarjev, intelektualcev in politikov, ki so vodili fascinanten dialog s preteklostjo.[39] Večina jih sicer govori o sionistično-imperialistično-arabski navezavi za razlastitev Palestincev, vendar nekateri to počnejo, kot da se navidez strinjajo ali kot del kompleksne realnosti, v kateri so Palestinci imeli svobodo izbire in bi lahko sami krmarili svojo usodo v manj tragične smeri. Med njimi je najbolj izstopal Arif al-Arif, ki je v 50. letih prejšnjega stoletja izdal izjemno delo v 60 zvezkih z naslovom *Al Nakba*. Arif (tako tudi Ahmed/Ahmad Shuqeiri/Shukeiri, ustanovitelj in prvi predsedujoči PLO) del odgovornosti zaradi objave opisov grozodejstev pokola v Dir Yasinu pripisuje Vrhovnemu arabskemu svetu. Z njo naj bi spodbudili Palestince za obrambo, sprožile so se govorice, ki so paniko še bolj podžgale in pospešile trend odhoda.[40] Drugi so kritizirali odsotnost političnega palestinskega vodstva, ki je bilo v tem tako kritičnem trenutku zunaj svoje domovine. Prav tako tudi višji razred, ki je raje zapustil svoje domove že v začetku vojne in rojake prepustil same sebi brez voditeljev.[41]

Arifove ugotovitve so fascinantne in skladne z Morrisovim raziskovanjem, ki se je redko opiral na arabske vire. Arif trdi, da so se okoliščine izkoreninjanja Palestincev razlikovale iz kraja v kraj in od obdobja do obdobja. Običajno je bilo posledica judovskih zmag in napredovanja njihovih sil na bojnih poljih. Kot ozadje vsega je poudaril palestinsko vojaško šibkost, odsotnost vodstva in vsesplošno arabsko neenotnost.

Poročilo iraške parlamentarne raziskovalne komisije o vojni 1948 kaže na vlogo Arabske lige pri spodbujanju Palestincev k prostovoljnemu zapuščanju svojih domov. Že v septembru 1948 je politični svet Arabske lige, ki se je sestal v libanonskem mestecu Sofar, priporočil arabskim državam »odprtje svojih vrat pri sprejemanju arabsko-palestinskih dojenčkov, žensk in starcev ter skrb zanje – če bi v Palestini prišlo do dogodkov, ki bi to zahtevali.«[42] Palestincem ideja o evakuaciji nevojskujočega se prebivalstva ni bila tuja. Že leta 1946 je Vrhovni arabski svet sporočil, da bi pred splošno vstajo proti britanskim oblastem evakuiral ženske in otroke.[43] Tokrat so načrt uresničili in Palestinci so ob prvi priložnosti začeli izvajati odločitev. Posebno pozornost je treba nameniti opombi prof. Avrahama Sele v zvezi s tem: v tradicionalni družbi, ki spoštuje vrednote časti ženske in družine, je vprašljivo, ali je moški lahko ostal zadaj, medtem ko so člane njegove družine poslali proč. Posledica vsega tega je bil odhod celotnih družin in družinskih klanov ter celotnih vasi.[44]

Kljub temu mnogo raziskovalcev še naprej trdi, da navodil za evakuacijo ni bilo. Ozadje za to trditev se zdi, da tudi tu ni potrebno predstavljati raziskovalcev s sionistično šolo razmišljanja, temveč pričevanje dr. Ghade Karmi, Palestinke, rojene v soseski Katamon v Jeruzalemu, ki je predstavila osebno pričevanje o mesecih po Resoluciji delitve OZN, ko so se začeli spopadi med Judi in Arabci v Jeruzalemu. V prvi fazi je Vrhovni arabski svet prebivalcem resnično dal navodila, naj ostanejo v svojih domovih. Vendar je v kasnejšem obdobju, kot pričala Karmi, marca 1948 Vrhovni arabski svet izdal navodilo za evakuiranje žensk, otrok in starcev. Karmi tudi poroča, da so ženske in otroci odšli prvi, kmalu se jim je pridružila

36 Issa Khallaf, ‚Krisat Palestin Ha'Aravit – Iyun Mehudash: Behinat Hagormim Hapnimiyim Lehitporerut Hahevratit be-1948', v Alon Kadish (ured.), Milhemet Ha'Atzma'ut: Diyun Mehudash, Tel Aviv 2004, str. 661–678; Elias Shoufani, al-Mujaz fi Tarikh Falastin al--Siyasi Mandh Fajr al-Tarikh Hata Snat 1949, Bejrut 2001; Biyan N. al-Hut, al-Qiyadat wal-Masaat fi Falastin 1917–1949, Akko 1984, str. 623–637; Mustafa Abassi, ‚Tzfat Ve'Ezorah Hacafri Bitekufat Hamandat: Yahasim Umetahim', Cathedra 99 (april 2001), str. 110–128.

37 Prof. Khalidi velja za enega pomembnejših današnjih palestinskih intelektualcev in je sodeloval v aktivnostih PLO, Glej:

38 Khalidi, Klub Habarzel

39 Glej seznam literature pri Kabha, Hapalestinim, str. 144–147; Avraham Sela, »Arab Historiography of the 1948 War: A Quest for Legitimacy«, v: Laurence J. Silberstein (ured.), *New Perspectives on Israeli History: The Early Years of the State*, New York, 1991, str. 140–145.

40 Neposredno po objavi primera Dir Yasin «se je naselila groza v srcih ljudi. Začeli so zapuščati svoje domove in nosili s seboj različne govorice o grozodejstvih, ki so jih izvedli Judje». Al Arif,, al-Nakba, str. 173. Primerjajte: Ahmad Al-Shuqeiri, Arba'un Amman fi alHiya Wal-Duliyah, Bejrut 1969, str. 289.

41 Od desetih članov Vrhovnega arabskega sveta so samo trije ostali v deželi. Kritiko sta med drugimi podala Moha mmad Nimr al-Hatib, palestinska verska osebnost, egiptovski konzul v Jeruzalemu med vojno, in Nimer al-Hawari, vodja mladinskega gibanja »al-Najjada«, ki je sodelovala v palestinskih vojaških prizadevanjih. Al-Hawari, ki se je večkrat vrnil v Izrael in v njem opravljal funkcijo okrajnega sodnika, obtožuje predvsem muftija za njegove mnoge pomote in napake. Glej: Sela, »Ha-Aravim Ha-Palestinim BeMilchemet 1948«, str. 167.

42 Me-Ahorei Hapargod, str. 50.

43 Sela, tam, str. 166–167.

44 Sela, tam, str. 167.

tudi večina moških in končno je večina prebivalcev soseske zapustila Jeruzalem. Za to krivi vodstvo, člane Vrhovnega arabskega sveta in lokalne svete, ki so zapustili mesto in ljudem niso dovolili izbire. Morali so narediti enako kot oni: »Lahko jim je govoriti (palestinskemu vodstvu, ki je zbežalo – op.), vendar komu bo mar, če bodo ubili naše otroke?« Tisti, ki so odšli, so se tolažili, »da to vendar ne bo za dolgo. Samo da težave pojenjajo.«[45]

Karmi ni zagovornica Izraela, ker spada v krog, ki nasprotuje sporazumom iz Osla in ideji dveh držav in, seveda, podpira iluzijo o vrnitvi beguncev. Zagotovo ne bi objavila izmišljotin v korist sionistične propagande, kot trdijo vsi tisti, ki zanikajo obstoj arabskih navodil za evakuacijo.[46] Karmi se zaveda pereče razprave o tem vprašanju, pa je kljub temu jasno izjavila, da je Vrhovni arabski svet izdal navodilo za evakuacijo. Karmijino pričevanje spodbija trditev Pappeja in drugih propagandistov iz njegovega tabora, ki zatrjujejo, da nikoli ni bilo arabskega poziva za evakuacijo civilnega prebivalstva. V pravi luči pa prikazuje tudi tisto, kar je bilo do sedaj opisano v zvezi s polomom palestinskega vodstva in njegove odgovornosti za nastanek problema beguncev. V soseski Katamon so bile ženske in otroci evakuirani prvi, moški pa so se jim pridružili še pred zasedbo soseske. In še več, v Katamonu so stanovali do leta 1948 Palestinci višjih družbenih slojev, na katere je v primerjavi z drugimi kraji zelo vplivala modernizacija. Če so se v Katamonu moški odzvali tradicionalnemu pojmovanju, so tam, kjer je bil imperativ tradicionalnih vrednot močnejši, temu sledili toliko bolj.

Posnetek stanja, ki ga z obširnega raziskovanja problema beguncev prikazuje Benny Morris (še posebej v posodobljeni in pregledani izdaji), trdi, da je bilo mnogo primerov, v katerih je bila prebivalcem evakuacija ukazana od zgoraj. Najbolj izstopajoč primer je bil 22. aprila, ko se je Narodni svet Jeruzalema sklicival na memorandum Vrhovnega arabskega sveta z 8. marca, ki je ukazal evakuacijo (sosesk) Musrara, Katamona, v »kraje, oddaljene od nevarnosti«. Svet je opozoril, da bo kršitev tega navodila štel za »oviro v vojni džihada in za oviranje bojevnikov, kar bo motilo njihovo delovanje.«[47] Na tej podlagi je politični svet Arabske lige maja 1948 odobril dodatno odločitev, povezano z evakuacijo žensk, otrok in starejših. V tej odločitvi je nedvoumno zahteval, da se moški, usposobljeni za nošenje orožja, vrnejo.[48]

V tem duhu so v arabskih medijih objavili pozive za evakuacijo žensk, otrok in starcev in obvestila za pomoč arabski vojski pri tej evakuaciji, medtem ko so v judovskih medijih Arabce pozivali, naj ostanejo. Tako je na primer radio al-Inqadh 23. aprila 1948 obvestil prebivalce Hajfe, da »nihče ne sme ostati in sprejeti judovskih pogojev predaje«.[49] Naslednji dan je radio spremenil svoj ton, vendar prepozno, kajti večina arabskih prebivalcev Hajfe je že zapustila mesto. Shai, sionistična obveščevalna služba, je poročala, da »visoki sloji pripovedujejo, da so prejeli natančna navodila za izpraznitev Hajfe pred Arabci. Namen teh navodil nam ni dovolj jasen.«[50] Zapustitev Hajfe bi lahko razložili z bojaznijo ostati pod judovsko oblastjo. Palestinsko pričevanje pa to bojazen razlaga kot strah pred »sovražnimi aktivnostmi arabskih ustanov« (poudarek je moj – HBY).[51]

Tudi visoke arabske osebnosti so pozivale Palestince, naj zapustijo svoje domove do pomiritve. Tako je na primer Khaled al-Azm, sirski premier, v svojih spominih priznal, da so pozivi iz arabskega sveta Palestincem, naj zapustijo svoje domove, povzročili nepredstavljivo škodo.[52] Nuri al-Said in Jamal Husseini sta prav tako zapisala, da so arabske države pozivale Palestince, naj odidejo. Našteti je lahko še mnogo izjav palestinskih osebnosti in arabskih časopisov, ki z visoko zanesljivostjo govorijo o navodilih za evakuacijo.[53] Tudi predsedujoči Palestinski upravi Mahmud Abbas (Abu Mazen) je v članku, ki ga je objavil še leta 1976, priznal, da so »arabske vojske vkorakale, da bi zaščitile palestinski narod pred sionistično tiranijo. Posledica tega pa je bila, da je imigriral (hejra), da so ga spodili iz domovine, da bi ga kasneje politično in miselno zatrli in ga zaklenili v zapore v slogu getov, v katerih so svojčas živeli vzhodnoevropski Judje.«[54]

Mnoga dodatna pričevanja so tudi v knjigi prof. Efraim Karsha, ki je analiziral ravnanje arabskega in palestinskega vodstva v tistih dneh.[55] Svojo usodo so

45 Ghada Karmi, »In Search of Fatima: Fateful Days in 1948«, *The Jerusalem Quarterly Files 17* (februar 2003), str. 9, 15 < http://www.jerusalemquarterly.org/images/ArticlesPdf/17_fatima.pdf

46 Palestinski zgodovinar Walid Khalidi, in za njim mnogi drugi, kategorično zanika teorijo o navdihu za evakuacijo »od zgoraj«, češ da za to ni nikakršnih zanesljivih dokazov. Tovrstna pričevanja odbijejo z različnimi izgovori, kot je ideja, da so sionisti podtaknili takšno izražanje v arabske medije preko kolaborantov ali s šepetajočo kampanjo z namenom spodbuditi masovni beg. Glej za primer: Walid Khalidi, Why Did the Palestinians Leave? An Examination of the Zionist Version of the Exodus of 48,' *Middle East Forum* 24 (julij 1959), str. 21–24; idem, 'Why Did the Palestinians Leave Revisited,' *Journal of Palestine Studies* 34, 2 (Winter 2005), str. 42–54; Simha Flapan, 'The Palestinian Exodus of 1948,' *Journal of Palestine Studies* 16, 4 (poletje 1987), str. 3–26.

47 Morris, Leidata shel Ba'ayat Haplitim Ha-Palestinim, str. 98–99.

48 Meahorei Hapragod, str. 62.

49 Glej seznam vseh teh pozivov pri Zimmerman, Radio propaganda.

50 Tamir Goren, »Madu'a Azvu Hatoshavim Ha'Aravim et Haifa? Iyun Besugiya Hatzuyah,« Cathedra 80 (junij 1996), str. 204.

51 Robert John and Sami Hadawi, The Palestine Diary, Vol. 2: 1945–1948, Bejrut, 1970, str. 333.

52 Glej: Khalid al-Azm, Madhacarat (Memoirs), Vol. 1, str. 386–387.

53 Mitchell G. Bard, Myths and Facts: A Guide to the Arab-Israeli Conflict, Chevy Chase, MD, 2011, str. 134.

54 **Glej: Yitschak, Ben Gad, Politics, Lies, and Videotape: 3000 Questi**ons and Answers on the Mideast Crisis, New York, 1991, str. 305 za prevod izvirnega članka.

55 Efraim Karsh, Palestine Betrayed, Yale University Press, New Haven and London, 2010.

imeli v svojih rokah. Nagibali so se k napačni iluziji, da je blizu zmaga nad judovsko entiteto. Takšna je bila tudi ocena Združenih držav Amerike in Velike Britanije. Arabci na splošno in palestinsko vodstvo bi lahko ravnali drugače. Bolj kot vsak drugi dejavnik je odgovornost za nakbo na njihovih plečih.

5. Nasprotovanje vrnitvi

Primer Hajfe kaže na dodatno točko, ki je vitezi politične korektnosti ne želijo priznati. Med palestinskim vodstvom je leta 1948 prevladalo prepričanje, ki je nasprotovalo vrnitvi Palestincev v Izrael. 18. avgusta je Haj Amin El-Hussein podpisal memorandum Visokega arabskega odbora, ki je napadel namero arabskih držav, da vrnejo begunce v Državo Izrael. Mufti je imel nekaj razlogov za takšno nasprotovanje, najprej in v prvi vrsti priznanje obstoja Države Izrael. Kar bi se impliciralo že iz same namere, da se z njo pogaja. Mufti se je tudi bal, da bodo povratniki deležni judovske milosti in da bodo med njimi tudi takšni, ki bodo sprejeli njihovo oblast in s tem omogočili sionistično vladavino nad gospodarstvom arabskih predelov.[56] Podobno stališče je izrazil muftijev zaupnik in njegova desna roka, član Vrhovnega arabskega sveta Emil Ghouri, ki je o tem tudi objavil članek v bejrutskem časopisu »Telegraph«. Tudi Ghouri je odločno zavrnil vrnitev beguncev v Izrael, iz istih razlogov, ki jih je navedel Mufti. Dodal je še, da jih je treba naseliti na področjih, ki v tistem času še niso padli pod oblast izraelskih obrambnih sil v Negevu in v Galilu. Po njegovem mnenju bo vrnitev možna le s pomočjo džihada in za njegovo izvedbo je »v srcu vsakega Arabca treba zanetiti sovraštvo do Judov.«[57]

Takšno razmišljanje je bilo potrjeno v času pogajanj za prekinitev ognja s Sirijo spomladi 1949. Skupina palestinskih beguncev se je obrnila na britanskega poslanika v Bejrutu in zahtevala zahodno Galilejo, ki je bila predvidena za arabsko državo v resoluciji o delitvi (v dve državi) iz 1947, prenesti na Sirijo. Osrednji povod za njihovo zahtevo je bil preseliti mnoge begunce na to področje in jih rehabilitirati, ker Država Izrael ne podpira vsesplošne vrnitve.[58]

Pomanjkanje želje beguncev, da bi se vrnili v Izrael, se je jasno odražalo na terenu. V letu 1949 je Izrael sporočil, da je v okviru združevanja družin pripravljen sprejeti 25.000 beguncev, lastnikov rodovitne zemlje. Vse to je bilo objavljeno v arabskem tisku na Zahodnem bregu, zunanji minister Moše Šaret pa je to izjavil v knesetu. Od julija istega leta do aprila 1950 je bilo vloženih le 4000 tovrstnih prošenj.[59]

Arabske države (razen Jordanije) so se nagibale k vrnitvi Palestincev v Izrael. Begunci so za oblasti postali gospodarsko, družbeno in politično breme ter so celo ogrožali njihov obstoj, vendar je stališče muftija v zvezi s tem pretehtalo. Ravno v kritičnih mesecih po koncu vojne je po zaslugi muftija tema beguncev zdrsnila z dnevnega reda. Mednarodni napor za rešitev problema, ki ga je izrazila resolucija 194 skupščine OZN, so Arabci kategorično zavrnili. Z vztrajanjem pri ideji »vse ali nič« so to odločitev Palestinci smatrali za nelegitimno, saj bi tako priznali obstoj Izraela. Palestinski predstavniki v OZN so nadaljevali z zavračanjem ideje o vrnitvi vsaj do leta 1966.[60]

6. Retrospektivna privolitev

Načelo menjave prebivalstva se v dveh primerih izraža v sporazumu o premirju iz leta 1949 – na jugu in v središču (Izraela). V priloženem pismu sporazumu o premirju z Egiptom so se dogovorili o načinu umika prebivalcev »enklave Faludže«, enklave v okolici današnjega Kiriyat Gata, ki je bila pod nadzorom egipčanske vojske do konca vojne. Posrednik OZN, Dr. Ralph Johnson Bunche, je Izrael prosil, naj prebivalcem, ki bi to želeli, dovoli, da se skupaj z egiptovskimi silami iz »enklave« umaknejo v Gazo ali pa se umaknejo v Hebron v spremstvu OZN:

»Vezano na izraelsko-egiptovski sporazum o splošni prekinitvi ognja, bi si želeli vašo odobritev, s katero bi v nadaljevanju umika egiptovskih sil iz Faludže, določenim v 3 čl. sporazuma, tistim civilnim prebivalcem v Faludži in v Iraku El Manshia, ki bi to želeli, omogočili umik skupaj z egiptovskimi silami. Civilnemu prebivalstvu, ki pa bi želelo ostati v Faludži in v Iraku El Manshia, naj se to odobri. Tisti prebivalci civilnega naselja, ki bodo tako želeli (se bodo lahko – oklepaj v izvirniku – op.) preselili na področje Hebrona v spremstvu in pod nadzorom OZN. OZN bo vse te prebivalce popolnoma ščitil pred vsakršno telesno poškodbo, ščitil njihova bivališča, premoženje ter osebno prtljago.«[61]

Izrael je pismo mediatorja odobril z enim pridržkom: »Izraelska vlada si pridružuje pravico tiste ljudi, ki se bodo odločili ostati na področju Faludže in Iraka El Menashe in jih bomo prepoznali kot sodelujoče v bitkah v Državi Izrael, obravnavati kot vojne ujetnike.« [62]

To ni bil edini primer. V 6. odstavku 6. člena sporazuma z Jordanijo, ki je bil podpisan na Rodosu 3. aprila 1949, je bilo dogovorjeno naslednje:

56 Ezra Danin, Tziyoni Bechol Tnai, Vol. 1, Jeruzalem 1987, str. 395.

57 Za stališče Vrhovnega arabskega sveta in njegov odsev v besedah Emil Ghouri glej Danin, str. 311; Morris, 1948, str. 426–427; Gelber, Komemiyut Venakba, str. 253, Arnon-Ohana, Kav Haharish Veha'esh, str. 409–410.

58 Guy Maayan, Levanon, Hayishuv Hatziyoni/Medinat Yisra'el Ve-Ha'Olam Ha'Aravi:1945–1949, magistrska naloga, Hebrejska univerza v Jeruzalemu, 1997, str. 66.

59 Gelber, Komemiyut veNakba, str. 369–370.

60 Kurt R. Radley, »The Palestinian Refugees: The Right to Return in International Law«, The American Journal of International Law, 72 (1978), str. 600–601.

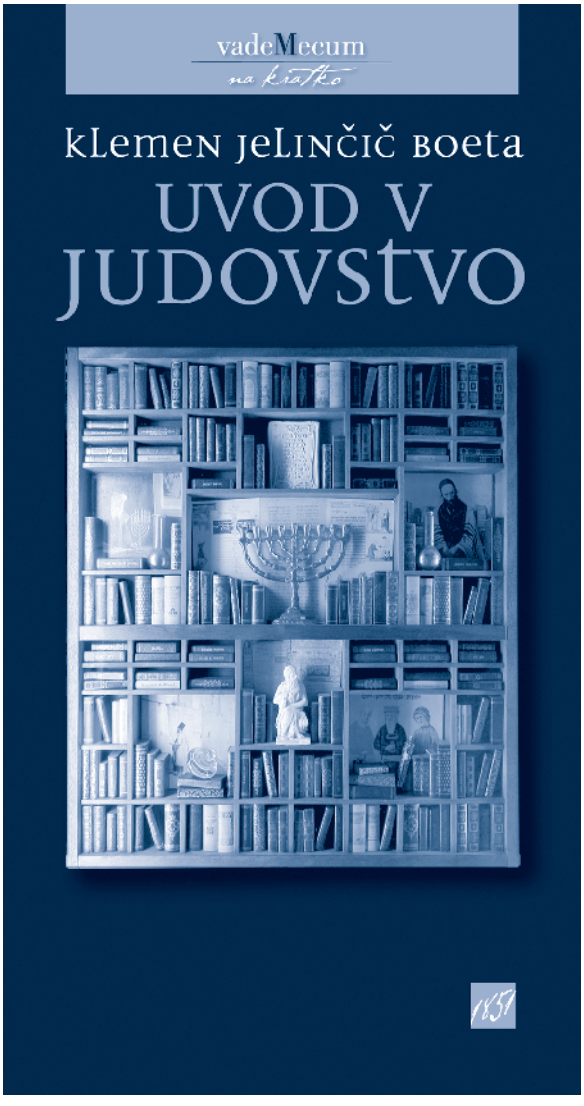
61 Bunche Eitanu, 24. februar 1949, v: Yemimah Rosenthal (ured.), Te'udot Lamediniyut Hutz shel Medinat Yisra'el, vol. 3, Jeruzalem 1983, str. 702.

62 Eitan Bunchu, 24. februar 1949, isto, str. 702–703.

»V vsakem kraju, kjer bi z določitvijo črte premirja lahko bile oškodovane vasi, kot je določeno v 2. odstavku tega člena, bodo njeni prebivalci imeli pravico izvrševati popolne pravice – in te pravice bodo zaščitene – vezane na kraj njihovega bivanja, njihovo lastnino in njihove svoboščine. Če se bo kdo od prebivalcev odločil zapustiti svojo vas, mu bo dovoljeno vzeti s seboj živino in druge stvari in brez odloga prejeti popolno odškodnino za zemljišče, ki ga je zapustil. Izraelskim silam bo prepovedano vstopiti ali zadrževati se v takšnih vaseh; arabska milica, rekrutirana iz krajevnih prebivalcev, bo organizirana z namenom, da zagotovi notranjo varnost.«[63]

Gre za pomemben pravni precedens. Arabska država podpiše z državo Izrael sporazum, v katerem priznava načelo izmenjave prebivalcev in etničnega združevanja, četudi z mnogimi zadržki, katerih namen je bil otežiti izgon v prihodnosti. Več kot to, strani so upoštevale možnost, da se bo prebivalstvo v končni fazi umaknilo. Palestinci so že začeli zapuščati področje in mala ptička je že začela prenašati govorice o desettisočih novih beguncih še pred vstopom izraelskih obrambnih sil, tako na severu Negeva kot vzdolž jordanske meje. Ne gre zanikati, da jih je bilo veliko na takšen ali drugačen način tudi izgnanih, vendar bistvo je – da gre za pomemben precedens, ki je doživel priznanje s strani subjekta, ki nadzira izvedbo sporazuma.

63 Glej sporazum med hašemitsko kraljevino Jordanijo in Izraelom na spletni strani Kneseta: http://www.knesset.gov.il/process/docs/armistice_jordan. htm, ta člen je veljal za področje »trikotnika«, in Nahal Iron (Wadi Ara), ki je bil predan Izraelu kot kompenzacija za vstop jordanske legije v Samarijo namesto iraške vojske, na liniji od Budrusa na jugu do Gilboe na severu, glej tudi Shmuel Cohen-Shani, »Diplomatiya shel Alimut ve-Masa U-matan Lesiyumah shel Hamilhama: Mivtza Shen Shen (S-T-S) – marec 1949«, Ma'arachot 352-353, str. 21–32 http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/1/109981.pdf.

Giovaninno Guareschi

Tovariš »Penelop«

Ko je don Camillo prečkal trg, je skupinica »rdečih« pred pročeljem Ljudskega doma ravnokar postavljala velik plakat, zato se je za trenutek ustavil, da vidi, za kaj gre. Nič posebnega:

Državljani! V nedeljo ob 15. uri
pridite vsi na trg.
Tovariš »Penelop«
bo govoril na temo:
»Treba je braniti ustavo!«
Kdor ljubi svobodo,
ne sme manjkati!

»Dobro bi bilo, če bi prišli tudi vi, častiti,« je rekel neki glas za don Camillovim hrbtom.

»Le kako bi mogel, gospod župan?« je odgovoril don Camillo in se obrnil k njemu. »Jaz nimam rad takšne vrste svobode, o kateri govorite vi.«

»Saj,« je zamrmral Peppone. »Žal mi je.«

»Bolj je žal meni, gospod župan. Kajti moža, ki mu je ime Penelop, bi bilo gotovo zelo zanimivo poslušati.«

»Zagotovo bi bilo še bolj zanimivo za vas, če možu ne bi bilo ime Penelop, ampak De Gasperi. Sicer pa bom opozoril govornika, da njegovo ime ni všeč tukajšnjemu dekanu.«

»Nikar se ne dajte motiti, gospod župan: nekomu je lahko ime Penelop in je izjemen govornik, medtem ko je drugemu lahko ime Giuseppe Bottazzi in je navaden nesrečnik. Ime samo po sebi sploh ni pomembno. To sem rekel zato, ker nisem vedel, da je v vasi kakšen Penelop.«

Peppone je stresel z glavo:

»Mož ni iz vasi. Je velik govornik iz mesta. Penelop je njegovo partizansko ime.«

»Razumem,« je zamrmral don Camillo. »Kakšno pa je njegovo pravo ime?«

»Ne vem,« je priznal Peppone, »in me niti ne zanima. Partizansko ime je tisto, ki šteje, kajti ni ga podaril duhovnik, ampak smo si ga zaslužili mi kot ilegalni borci s svojim žrtvovanjem.«

Don Camillo je razširil roke:

»Ampak zdaj ilegale ni več in lepo bi bilo, če bi se vsak predstavil s svojim pravim imenom in priimkom.«

»V redu, častiti: brž ko pride Penelop, mu bom dal izpolniti listek, ki ga bom nato poslal v župnišče.«

»Ni potrebno, tovariš župan: mene osebno njegovo ime ne zanima. Listek raje odnesite h karabinjerskemu marešalu: mogoče bo to zanimalo njega ...«

Ko je sprožil to zbadljivko, se je don Camillo odpravil po opravkih in zdelo se je, da se nikoli več ne bo zanimal za Penelopa ter da se bo z njim ukvarjal zgolj kot izgovor za to, da malo ponagaja Pepponeju: v resnici pa ni bilo tako.

Namreč takoj ko je prišel v župnišče, je dal poklicati svoje najzvestejše prijatelje in jim rekel:

»Obdelajte Pepponeja in tiste iz Ljudskega doma in skušajte izvedeti, kdo je ta Penelop.«

Zvečer se je odprava vrnila v župnišče in don Camillu so poročali naslednje:

»Nihče ne ve. Vsi ga poznajo po imenu, ker je vodja propagandnega oddelka, vendar nihče ni imel priložnosti govoriti z njim. Mora pa biti zelo dobro pripravljen in zelo sposoben. Skupina je nadvse vznemirjena, ker predvideva, da ga nihče ne bo mogel premagati.«

Don Camillo je razširil roke:

»Bitka je pomembna in pričakovati je bilo, da bodo tisti prekletniki kar na lepem privlekli na dan velike živine.«

»Tudi mi bi morali privleči kakšno veliko živino iz mesta,« so pripomnili don Camillovi ljudje.

»Jutri bom skočil v mesto in videl, kaj se da storiti,« jih je pomiril don Camillo.

Naslednji dan se je don Camillo res odpravil v mesto in švedral po njem sem ter tja, nazadnje pa se je vrnil zelo zadovoljen.

»Ne skrbite,« je razložil svojim zvestim prijateljem. »Tovariš Penelop ni tak fenomen, kakor mislijo Peppone in njegovi. Bal sem se, da je nekdo drug, v resnici pa je prav ta, za katerega sem mislil, da je: o njem sem pred kratkim slišal v mestu. Kot govornik ni vreden piškavega oreha. Moramo se zahvaliti Bogu, da so poslali njega in ne koga drugega. Zadeva je zaključena, ne bomo več govorili o tem.«

Na tovariša Penelopa so tako pozabili; in prišla je nedelja, ko je don Camillo med mašo ob enajstih imel svojo običajno pridigo.

»Bratje,« je rekel don Camillo, »vsak dan, vsak trenutek slišimo, kako ljudje, ki jih tarejo nadloge, vzklikajo: "O, kako žalosten in neusmiljen svet je postalo to zrnce peska, na katerem živimo!" In zares, časopisi beležijo vsako jutro bolj žalostne dogodke. Sovraštvo, žeja po maščevanju, zavist, sebičnost, surovost,

nehvaležnost, nemoralnost, nepoštenost: to se zdijo večne téme vsakdanjih kronik.

In zdi se, da je svet postal temen in divji gozd, ki ga naseljujejo le zveri, žejne krvi. In zdi se, da je edini živi zakon zakon džungle in da je krščansko usmiljenje umrlo.

Toda, hvala Bogu, ni tako in usmiljenje ter dobrota sta že živi v srcih ljudi. In če je od tisočih dogodkov, o katerih poročajo časopisi, devetsto devetdeset poročil o hudobiji in zgolj deset o dobroti, naj nas teh devetsto devetdeset ne spravi v obup, ampak naj nas teh deset pripravi do tega, da pozabimo tistih devetsto devetdeset, in naj nam da upanje na prihodnost, v kateri bosta vladala mir in dobrota.

Glejte, bratje, v tem tankem časopisu je mogoče prebrati nekaj zares tolažilnega. Tu je zapisana zgodba, ki se zdi kot roman, ampak je resnična. Zgodba, ki je kruta in trpka, vendar ima nadvse prijeten, skoraj ljubek konec.«

Don Camillo je potegnil iz žepa časopis, ga razprostrl in začel brati.

*

Stara zgodba, ki se je začela leta 1922, ko je bilo v Padski nižini precej vroče.

Socialistične zadruge so še delovale s polno paro in so bile resnična moč tedanjih »rdečih«; in seveda so bile v veliko nadlego drugim, tistim v črnih srajcah.

In ko je napočil ugoden trenutek, so začeli fašisti iz mesta prodirati proti nižini s ciljem uničiti socialistične zadruge, pri čemer se je napetost vse bolj stopnjevala, dokler ni prišlo do *strašnega ognja* in do popolnega uničenja rdečih organizacij.

In v enem izmed takšnih vdorov v socialistično zadrugo v predmestju so mestni komandosi naleteli na lokal, v katerem so prodajali vina in živila in ki so ga branili sicer redki, a odločni mladeniči. In eden izmed teh mladeničev je bil ničvreden kristjan z rokama, ki sta se zdeli kot hrastova hloda, in z velikanskima dlanema, s katerima je delil okrog močne klofute, ki so se zdele težke vsaka dve toni. In ta pobalin je ujel največjega huligana med mestnimi komandosi ter ga zadržal, medtem ko so drugi vsi potolčeni stekli v tovornjak in se odpeljali; odločil se je, da bo komandosa poslal ekspresno na njegov stalni sedež. Pustil mu je »prosto pot«, pri čemer ga je spremljal šest kilometrov in ga nenehno brcal v rit, da bi ga spravil na pravo pot.

Ko je v avgustu 1922 prispela končna odprava iz mesta, je bil med likvidatorji rdečih zadrug seveda tudi tip, ki je tistih šest kilometrov nenehno dobival brce v rit in je zdaj neučakano iskal znanega pobalina, da bi mu z obrestmi vred vrnil vso »dobroto«, ki je je bil deležen od njega.

Ni ga našel. Toda ni ga pozabil in poldrugo leto pozneje, ko se je v mestu iz oči v oči srečal s pobalinom, ki je prišel iz vasi kupit blago, ga je prepoznal. Nato je organiziral stvari tako, da se je pobalin kar na lepem znašel v neki ozki uličici, ki je bila mirna in neobljudena; z obeh strani sta mu zaprla pot krepka mladeniča z debelima palicama v rokah.

Pobalin je dobil toliko brc, da bi lahko brez težav prehodil ne šest, temveč šestdeset kilometrov brez postanka. In ko se mu je zdelo, da se je obdelava na njem končala, je pobalin zamrmral:

»Lahko grem?«

»Lahko greš,« je odgovoril huligan. »Ampak pazi, da se mi ne motaš več pod nogami.«

Pobalin se je vrnil v svojo vas in čakal približno leto dni, preden je ponovno prišel v mesto. Toda v vasi je bil očitno nekdo, ki je bil v stiku z mestnim huliganom; po kakršnikoli poti že je prišla informacija do njega – po telefonu, brzojavu – ali pa je bilo posredi golo naključje, dejstvo je, da je pobalin po prihodu v mesto izstopil iz tramvaja na enem od postajališč in se nekaj metrov naprej ponovno znašel iz oči v oči s huliganom.

Huligan ga je premeril z zadovoljstvom na obrazu in z nasmeškom na ustnicah.

»Lepo jakno imaš,« mu je rekel. »Zelo mi je všeč. Če dovoliš, bi vzel majhen vzorček.«

Zgrabil ga je za sprednji del ovratnika jakne in ga potegnil, tako da se je ta raztrgal.

Ko je pobalin videl, kako barbarsko mu je huligan uničil novo jakno, je stisnil zobe, vendar se ni premaknil: zanj je bilo bolje, da je stal kot vkopan. Zdaj so se stvari spremenile, saj je poznal ime in priimek huligana. Bil je velika živina, zato je bilo bolje, da se ni upiral.

Odšel je z raztrganim zavihom na jakni, ki je bingljaje visel, in nadaljnjih šest mesecev je bilo potrebnih, da ga je minila bridkost.

Ko se je tretjič vrnil v mesto, je storil vse, da ne bi vnovič padel huliganu v oči, tako da je hodil po ozkih in manj obljudenih ulicah. Toda prav v eni izmed teh uličic je še tretjič srečal huligana.

»Lepo jakno imaš,« mu je rekel huligan. »Zelo mi je všeč. Če dovoliš, bi vzel majhen vzorček.«

Zgrabil je za zavih jakne in ga potegnil tako kot prejšnjikrat.

Za pobalina je bilo, kot da mu je strgal kos mesa s prsi: toda Bog mu je pomagal in mu ni dal, da bi izgubil mirnost. Če bi se uprl, bi ga huligan zagotovo premikastil.

Stopile so mu solze v oči:

»Poslušaj,« je rekel, »jaz te nikoli nisem iskal: ti si prišel v mojo vas in me obsul z batinami, jaz pa sem se samo branil. Brce, ki sem ti jih dal, si mi stokrat povrnil. Zdaj pa me pusti živeti, sem samo nesrečnik, ki dela.«

»Pustil te bom živeti, če se mi ne boš znašel pod nogami,« je odgovoril huligan. »Dobro si zapomni, da ti bom, tudi če bom živel še tisoč let, vsakič, ko te bom srečal, vzel tak vzorček.«

V vasi je zagotovo obstajal neki prekletnik, ki je na smrt sovražil pobalina in ga je imel nenehno na očeh; naj je ta šel s tramvajem, s kolesom, s tovornim vozom ali z mopedom, vsakič, ko je pobalin prišel v mesto, je srečal huligana, ki mu je uničil jakno.

Minevala so leta in pobalin je medtem postal dobričina, toda vedno ko je šel v mesto, ni mogel nikoli uiti svoji žalostni usodi.

To je trajalo kar nekaj časa in ko je bil huligan, ki je opravljal pomembne funkcije v partiji, premeščen v drugo mesto, se je dobričini zdelo, da se je prerodil, in prižgal je veliko svečo pred kipom Matere božje.

Toda usoda je hotela, da se zadeva ni končala tu. Leta 1940, ko je dobričina ponovno šel v mesto po nakupih, je naletel na sprevod: to so bili dnevi javnih shodov, na katerih so izkazovali vero v zmago, toda dobričina ni mislil na drugega kot na svoje otroke in na vojno.

Umaknil se je v neko uličico, da bi pustil sprevod naprej, in stal tako povsem mirno ter nič hudega sluteč, nato pa mu je kar na lepem pristala na buči močna klofuta, zaradi katere mu je odneslo klobuk deset metrov stran.

»Daj klobuk dol, kadar gredo mimo zastave in praporčki!« je vzkliknil rezek glas.

Dobričina se je obrnil in se znašel iz oči v oči s slovitim huliganom.

»O!« je vzkliknil huligan. »Postaral si se, ampak se nisi spremenil! Še vedno si isti prevratniški malodušnež!«

Nato ga je zgrabil za zavih jakne in ga potegnil do konca kakor prejšnje krati.

Vojna se je končala, kakor se je pač končala. In ko se je končala, je dobričina, ki se je boril v gorah, postal vodja komunistov svojega kraja. Nato pa je postal še župan in tako je minilo še nekaj let.

Dobričini je to prinašalo veliko zadovoljstva, toda kost v grlu mu je ostal tisti prekletnik, ki ga je tako neusmiljeno zasledoval. In nekega dne se je ta pokvarjeni huligan spet prikazal pred njim.

*

Don Camillo je prekinil branje in rekel:

»Bratje, vi razumete: soočenje je bilo nadvse hudo in vsakogar, ki bi se tako kot dobričina znašel pred svojim neusmiljenim preganjalcem, bi vsaj za trenutek minilo potrpljenje.

Toda dobričina ni niti trenil: nasmehnil se je, bratje! Nasmehnil se je, se obrnil k zaupnim tovarišem, zbranim na trgu, in rekel: "Tovariši, čast mi je predstaviti vam govornika, ki so nam ga poslali z zveze, 'Penelopa' oziroma tovariša Davida Lagnóla!"

To je rekel in mu z nasmeškom stisnil roko ... Ja, bratje; pozabimo za trenutek na politiko in se spomnimo tega človeka ter njegove velikodušne, skorajda ljubke geste. In bodimo ponosni, da imamo v svojem županu Giuseppeju Bottazziju najbolj dobrega človeka na svetu. In ne pozabimo ga predlagati komisiji za *Nagrado za dobroto*!«

Iz knjige: *Don Camillo in Peppone 4* • Prevedel Dean Rajčič • Ureja Ivan Mohar

Edvard Kovač

Razkritje »Obrazov miru«

Že stari Grki so se trudili, da bi prišli bliže resnici. In iznašli so čudovito pot, ki jih je pripeljala najbliže resničnosti same, to je bila Lepota. Lepoto sicer zasledimo v naravi, ko jo dojemamo kot dovršeno umetniško delo. To se zgodi, ko zaznamo čudovito novo kompozicijo krajine, ko nas neka linija polja požene k preboju iz nas samih ali ko uživamo v razkošju pomladnih barv. Pa vendar najpristneje in najpogumneje Lepoto izrazi le pesem, ki jo zapoje poet, ki upa povedati še neizgovorjeno. Zato ni slučaj, da so stari Grki v času Perikleja šli iskat pesnika v podzemlje, saj vendar nobena država ali družba ne more živeti brez pesnikov. Poet ni samo ustvarjalec, kot pravi grška beseda poesis, ampak je tudi najpogumnejši človek, ki upa izgovoriti besede, ki jih drugi ne. S svojo smelostjo, ki jo izreka iz globine človeške duše, razgrne in hkrati osvetli temine človeškega duha. Njegovo najlepše poslanstvo je v tem, da se s pesmijo prebije do resnice, ki se mu ne more več upirati in se mu ob njegovih krikih, tožbah in prošnjah razkrije kot »aletheia«, kot »odgrnjen pajčolan«, kot pravo razodetje. Pri Grkih torej pomeni resnica »razkritje«.

Ko pesnik razkrije svojo dušo, pokaže tudi svoj pravi obraz. Njemu metafore niso več maske, ampak prav obratno, njegove prispodobe so razodetje pristnosti in globine. V tem duhu mu tudi obrazi drugih ne pomenijo več tistih krink (grško *prosopon*), ki jih igralci življenja nosijo v glavnih ali stranskih vlogah na odru življenja, ampak mu je obraz odsev neizrečenega, nepovednega in skrivnostnega, kar mora pesnik šele izreči.

Morda je najtežje izreči lepoto miru. Za bolečino smo vsi dojemljivi, prav tako je naše stremljenje po sreči lastno vsem, toda razkriti, izgovoriti ali zapeti pesem o miru, je nekaj nenavadnega in najbolj pretresljivega. Pa vendar je to poslanstvo pesnika, da daje slutiti, kako je mir le mogoče najti ali celo ustvariti. Za kakšen mir gre? Zagotovo ne za pokopališki mir, kjer vlada tišina in kjer se vsaj iz zahtev pietete ne bi smelo ničesar dogoditi. Pravi mir se približuje besedam daljnih judovskih prerokov, ki so zaslutili, da pomeni mir obilico dobrot, ki nas prežemajo, pomeni radost, ki seva z naši obrazov. To je mir blagostanja, ko je vsega dovolj, ko polja in vinska trta obrode. Ko nastopi mir, so svatbe, takrat dekleta rajajo in mladeniči uglasijo inštrumente ter opustijo čiščenje orožja. Takšen mir je seveda še daleč. Toda ko svetloba že sveti iz oči lačnih otrok, ko upanje že odseva skozi trpljenje ženskih obrazov, se resničnost že razkriva v velikodušnosti in odpuščanju sicer v boj pognanih mož.

Pesnik je sposoben zaznati to svetlobo, upanje in resničnost odpuščanja na obrazih ljudi, ki ga obdajajo. Sposoben je zapeti pesem o miru, miru pomagati do besede, do razkritja ali do zavesti. Družba potrebuje takšno besedo, sicer se ne bo več zmogla na novo rojevati, sovraštvo, zavist in prestiž jo bodo pokopali.

Je to iluzija, fantazma, kraj, ki ga nikjer ni, zvok, ki ne obstaja, ali le prisluh naših izgubljenih nad?

Prav svetovni kongres Mednarodnega PEN-a izpred že več kot 50 let na Bledu priča, da je ta mir vendarle mogoče zaznati. Na Bledu so se prvič v zgodovini srečali pesniki in pisatelji z Zahoda in izza železne zavese. Bled je postal oaza miru, kjer so se kasneje prvič videli in med seboj govorili tudi Baski in Španci, Kurdi in Turki, predvsem pa že vrsto leto Izraelci in Palestinci. Prišli so do besede predstavniki pozabljenih ali pa zatiranih literatur kot npr. Tatari, Maji, Ujguri in Tibetanci. Ni slučaj, če so prav slovenski pisatelji po pozitivnih blejskih izkušnjah dali pobudo za ustanovitev Odbora pisateljev za mir Mednarodnega PEN-a, ki seže tja v leto 1984. Prav ta Odbor že skozi 40 let uresničuje poslanstvo temeljne listine PEN-a, ki je upodobljena s prispodobo, kako se pero boju-je proti meču ali pesniška beseda proti nasilju.

Festival poezije za mir, ki ga od lanskega leta naslavljamo Obrazi miru, je na eni strani nadaljevanje poslanstva pisateljskega Bleda in na drugi nov izraz iskanja in ustvarjanja miru. Tudi letos so se pesniki iz različnih dežel in centrov odločili, da zapojejo o miru ter ga s svojo pristno besedo ponesejo v različne slovenske kraje, šole in kulturne domove. Ob njihovih zvokih bo nastala simfonija miru, pesem, ki bo odmevala po Sloveniji in po svetu. Pesniki bodo skušali povedati tisto globlje, kar ni samo komunikacija, kar ni samo »javnost«, kot pravi naslov prve letošnje okrogle mize, hkrati pa izrazit protest zoper nevidno bolečino in zlo, »nevidno vojno«, kot najavlja naslov druge okrogle mize letošnjega Bleda.

Vendar najlepše je, da želi pesniški festival Obrazi miru s srečanji pesnikov mednarodnega slovesa in slovenskih otrok prebuditi pesniške talente mladih. Zato Slovenski center PEN organizira natečaj pesmi otrok in mladih o miru. Poezija miru, ki se bo ob zvokih pesmi iz vsega sveta prebudila v srcu in besedi mladih, bo najlepše razkritje novih Obrazov miru in izpolnitev poslanstva pisateljev in pesnikov Slovenskega in Mednarodnega PEN-a.

Trésor caché

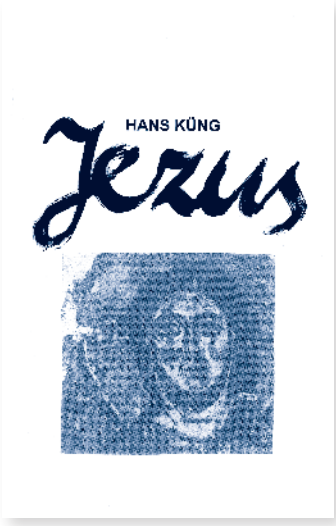
J'aimerais déposer le baiser
De la paix sur tes lèvres
Écrire à l'encre vive la fraternité
Inventer des mots pour apaiser
Les âmes
Être la marée montante
De l'espérance humaine
Bateau ivre
Emporte-moi dans tes cales
Où git le trésor caché
De l'humanité vraie.

Sylvestre Clancier

Skriti zaklad

Rad bi položil poljub
miru na tvoje ustnice,
z bleščečim črnilom napisal bratstvo,
iznašel besede, da bi pomiril
duše.
Bil plima
človeškega upanja,
pijana ladja.
V podpalublju me popelji
tja, kjer počiva skriti zaklad
resničnega človeštva.

prevod -mst-

Ali je pametno prevajati Hansa Küngа?

Hans Küng: JEZUS

Znamenje, Petrovče 2015

To vprašanje se je pojavilo v slovenskem jezikovnem področju zlasti po izidu Küngove knjige *Biti kristjan* (*Christ sein*), ki je v nemščini izšla leta 1974. Navdušeno je njegove misli v povzetku ali dobesedno navajalo pri nas zlasti Znamenje. Drugi so menili, da bi bil prevod sprejemljiv kvečjemu z dobrim komentarjem, ki bi povedal, kaj katoličan lahko sprejme in česa ne. Tretji pa so bili že od vsega začetka proti prevajanju njegovih del z utemeljitvijo, da Küng ni zvest katoliškemu nauku in zato med verniki povzroča samo zmedo. Zdi pa se, da je to vprašanje o smiselnosti prevajanja Küngovih del še vedno aktualno.[1]

Tudi sicer se zdi, da je v Sloveniji navzoče prizadevanje za uveljavitev Küngove misli ob ustanovitvi nekakšnega društva, ki naj bi širilo Küngovo misel svetovnega etosa. V ta namen naj bi bil, če se prav spomnim, pred kakšnim letom prišel Küng sam v Maribor in tam predaval o tem. Kar nekaj oseb iz Slovenije naj bi se temu društvu tudi priključilo.

Hans Küng je veliko pisal in to na precej novinarski način. Tako je bil zelo razumljiv. Zdi se, da so ga tudi precej brali. Vsaj tiskali so njegova dela v velikih nakladah. Tudi prevajali so ga na veliko. S svojimi trditvami pa je kmalu prišel v nasprotje s cerkvenim naukom in tako je bil eden prvih avtorjev, s katerim se je zelo temeljito začela ukvarjati po 2. vatikanskem koncilu kongregacija za nauk vere pod vodstvom hrvaškega kardinala Šeperja. Ko se ga je lotila kongregacija za nauk vere, je pri vseh liberalnih krogih znotraj in zunaj Cerkve postal zelo popularen. V tem procesu soočenja s kongregacijo za nauk vere se je jasno pokazalo, da Küng nikakor ni pripravljen popustiti in da ponižnost ni ravno njegova krepost. Dobro se še spominjam pogovora z nemškim kardinalom Leom Scheffczykom, ki je v šali dejal, da Küng res ne bi mogel biti nikoli papež, saj bi s tem prenehal biti nezmotljiv. To Küngovo vztrajanje v njegovi »nezmotljivosti« je prisililo kongregacijo za nauk vere, da je po vseh neuspelih pogovorih, opominih in prošnjah končno začela javno reagirati. Ker si ni dal nič dopovedati, je sledil javen opomin, končno odvzem kanonične misije, to je prepoved poučevanja v imenu Cerkve.

1. Posegi cerkvenega učiteljstva

15. 2. 1975 je kongregacija za nauk vere izdala opomin glede dveh knjig Hansa Küngа. Naslov prve je: »Cerkev« (*Die Kirche*. Herder, Freiburg im Breisgau 1967), naslov druge pa *Nezmotljiva? Vpašanje* (*Unfehlbar? Eine Anfrage*. Benziger, Zürich 1970). V tem opominu je rečeno, da avtor kljub več pozivom ni pisno dokazal, da njegove trditve ne nasprotujejo nauku Cerkve. Pri svojih napačnih trditvah je vztrajal tudi po objavi dokumenta *Mysterium ecclesiae* (*Skrivnost Cerkve*). V opominu je rečeno, da omenjeni knjigi vsebujeta trditve, ki v različnih stopnjah nasprotujejo nauku katoliške Cerkve. Vsaj v dvom ta mnenja postavljajo samo nezmotljivost Cerkve. Vsebina teh dveh knjig nasprotuje 1. vatikanskemu koncilu, ki ga je potrdil tudi 2. vatikanski koncil. Opomin omenja tudi Küngovo zmotno trditev, da bi v nujnih primerih mogel veljavno posvetiti evharistijo tudi krščeni, ki nima duhovniškega posvečenja. Ob koncu je rečeno, da ga po naročilu papeža Pavla VI. opominjajo, naj preneha s širjenjem zmotnih mnenj in se spomni, da mu je cerkvena avtoriteta zaupala nalogo poučevati sveto teologijo v duhu nauka Cerkve, ne pa širiti mnenj, ki uničujejo ali spravljajo v dvom nauk Cerkve. Škofje, zlasti na nemškem jezikovnem področju, so naprošeni, da poskrbijo, da se po semeniščih in pri katehezi poučuje nauk Cerkve.

V opominu je nekajkrat omenjena izjava glede katoliškega nauka o Cerkvi zoper nekatere današnje zmote. To izjavo je izdala kongregacija za nauk vere 24. junija 1973. Ta izjava je že bila v veliki meri izdana zaradi zmot Hansa Küngа, čeprav ni imenovan. Tudi to je bilo znamenje velike potrpežljivosti in spoštljivosti do Hansa Küngа. Tako je čista laž, če kdo trdi, da kongregacija ni ravnala skrajno uvidevno. Ko danes človek gleda nazaj, se sprašuje, zakaj ga takoj niso bolj krepko prijeli. A treba je imeti pred očmi pokoncilsko vrenje in razpoloženje, ki je tedaj vladalo med teologi, med katerimi ni bilo malo pravih kontestatorjev.

Najprej je torej kongregacija za nauk vere opozorila na ekleziološke zmote, ne da bi navedla Küngovo ime. Drugič je bil dan javen opomin, kjer je bil imenovan in tudi navedeni dve njegovi knjigi. Ko tudi to ni nič zaleglo, je kongregacija za nauk vere 15. 12. 1979 izdala izjavo o zmotah v teološkem nauku profesorja Hansa Küngа. Ta izjava je izšla že za časa pontifikata Janeza Pavla II., ki je bil veliko bolj energičen kakor Pavel VI. A treba je hkra-

1 V slovenskem prevodu so izdane sledeče knjige: *Credo,* razlaga vere za naš čas, Petrovče, Znamenje, 1995 in 2010; *Katoliška Cerkev,* kratka zgodovina, Ljubljana, Sophia, 2004; *Svetovni etos,* Ljubljana, Društvo 2000, 2008; *Priročnik svetovni etos,* vizija in njena uresničitev, Grosuplje, Partnergraf, 2012; *Kaj verujem?,* Ljubljana, Društvo 2000, 2013; *Jezus,* Petrovče, Društvo Znamenje, 2015.

ti upoštevati, da je izjava logična posledica Küngove trmoglavosti. Opomina se ni držal in v novih knjigah in razpravah ni prav nič odstopil od svojih zmot. Izjava mu poleg postavljanja v dvom verske resnice o nezmotljivosti ter glede veljavne posvetitve evharistije očita tudi odstopanje glede nauka o tem, da je Kristus istega bistva z Očetom (da je Kristus tudi pravi Bog), in prav tako zmote glede Device Marije. Kongregacija za nauk vere je s to izjavo Küngu odvzela pravico, da bi poučeval kot katoliški teolog. Odvzeto mu je bilo tako imenovano kanonično poslanstvo, to je poučevanje v imenu Cerkve. S tem je prenehal biti katoliški teolog.

S Küngom pa se ni ukvarjala samo kongregacija za nauk vere, ampak tudi nemška škofovska konferenca, ki je med drugim sestavila besedilo, katerega so 13. 1. 1980 brali po vseh nemških cerkvah. V tej izjavi je med drugim rečeno: »Prof. Küng zastopa v pomembnih točkah vere takšne nazore, ki nasprotujejo obveznemu nauku Cerkve. Dokler to traja, toliko časa Küng ne more v imenu Cerkve biti učitelj teologije. … In ugotoviti moramo: prof. Küng enoumno postavlja pod dvom obvezni cerkveni nauk.« Celotno izjavo nemških škofov lahko preberemo v 12. številki Družine v letu 1980 na strani 6. Nemška škofovska konferenca je objavila tudi dokumentacijo, ki je razkrila, kako intenzivna so bila prizadevanja, da bi Küngu pomagali uskladiti njegove trditve z naukom Cerkve.

Končno je posegel sam papež Janez Pavel II. in 15. maja 1980, na praznik Kristusovega vnebohoda, napisal v nemščini pismo zahodnonemškim škofom, ki ima naslov *Zaklad vere, zaupan Cerkvi Božjega Sina*. Namen papeževega pisma je bil utrditi nemške škofe v njihovem poslanstvu in se jim zahvaliti za vsa njihova prizadevanja, ki so jih imeli s Hansom Küngom. V pismu nemškim škofom Janez Pavel II. poudari pomen daru nezmotljivosti Cerkve. Če tega daru ne priznavamo, to vodi k izvotlitvi zaklada vere. Brez trdne vere pa tudi noben pravi dialog ni mogoč. Papež na koncu izrazi upanje, da bo Küng ponovno postal katoliški teolog, a to bo možno šele, ko bo svoje trditve uskladil z naukom Cerkve.

V čem je ogrožal nauk Cerkve, je podrobneje povedalo enajst nemških teologov (med njimi Ratzinger, Balthasar, Kasper, Lehman) v knjigi *Diskusssion über Hans Küngs »Christ sein«*, ki je izšla leta 1976. Ratzinger, tedaj še teološki profesor, mu očita, da se Küng odpoveduje dogmi kot dogmi. Kasper pove, da ne upošteva povezanosti med Sv. pismom, izročilom in cerkvenim učiteljstvom. Ne upošteva Cerkve. Kasper je zoper Küngа tedaj zapisal: »Brez katoliške Cerkve nimamo nikakršnega Kristusa in nikakršnega Sv. pisma.« Prof. Deissler Küngu očita, da preveč postavlja v nasprotje staro in novo zavezo, premalo pa vidi kontinuiteto med obema zavezama. Kremer, prof. za novo zavezo, trdi, da Küng preveč zaupa izsledkom zgodovinskokritične metode in se odtrga od cerkvenega učiteljstva. Jezusa predstavi tako, da ima človek vtis, da je to samo človek, resda edinstven človek, a vendar samo človek. Cerkev predstavi tako, kakor da ta sploh ne izvira od Kristusa. Jezusa izigrava zoper Cerkev. Celo Grillmeier se je postavil zoper Küngа in mu očital, da s svojo teorijo o helenizaciji krščanstva izvotli versko resnico o Kristusu. Balthasar Küngu oponaša, da je podoben mornarjem, ki mečejo v viharju tovor iz ladje, da bi ladjo olajšali. Tako Küng pod vplivom zastarele protestantske liberalne teorije odstranja vse, kar misli, da moderni človek ne more razumeti. Drugi teologi v omenjeni knjigi zavrnejo Küngovo pojmovanje Cerkve, ekumenizma in mariologije. Skratka, kar dolg seznam najdemo v tej kritiki Küngа. Vzporedno s kristološkimi in eklezioloških zmotami pa je Küng vedno bolj napadal tudi katoliški nauk o morali. Vedno znova se je boril zoper okrožnico *Humanae vitae* Pavla VI. Zagovarjal je celo splav. Ob priliki je celo izjavil, da razmišlja o tem, da bi se v primeru hude bolezni evtanaziral, to je napravil samomor. Neredko je v svojih člankih ostro napadal papeža Janeza Pavla II. in Benedikta XVI. Naravnost alergičen je na izjavo Dominus Jesu, ki jo je v času velikega svetega leta 2000 izdala kongregacija za nauk vere.

2. Božji služabnik prof. dr. A. Strle (1915–2003) in H. Küng

Kot teološki profesor je Strle seveda poznal tudi knjige Hansa Küngа. Imel je tudi nekatere njegove knjige, prav tako veliko izpiskov o njem, zlasti ocen, in to pozitivnih in negativnih. Svoje stališče do Küngа je oblikoval zlasti ob njegovi knjigi »Christ sein« (Biti kristjan). Strle sam pove: »Prvo poročilo, ki sem ga o tej knjigi (Christ sein) bral, je bilo tisto, ki ga je pozneje v prevodu prineslo tudi naše 'Znamenje' in ga je napisal G. Lohfink, na katerega se kot biblicista H. Küng posebno velikokrat opira in se nanj sklicuje, kakor sem videl pozneje. Lohfinkovo poročilo je bilo tako pohvalno, da sem Küngovo knjigo takoj naročil … Lohfink le ob koncu navaja nekatere stvari, ob katerih – pravi – se bodo drugače misleči teologi (in neteologi) nekoliko spotaknili in ugovarjali H. Küngu.«[2] Ob tem si je ustvaril sodbo, da gre za nekaj podobnega kot pri *Holandskem katekizmu*. Ko je bil na srečanju doktrinalne komisije JŠK v Zagrebu, katere član je bil, je tam nekdo predlagal, da bi se knjiga prevedla skupaj s kritičnimi pripombami; podobno kot pri *Holandskem katekizmu*. Strletu se sprva ta ideja ni zdela slaba in se ji je celo pridružil. Ko je prav ob sklicevanju na Strleta škof Grmič želel uresničiti to idejo, sta protestirala lazarist dr. Stanko Žakelj in koprski škof dr. Janez Jenko. Strletu so prišle v roke tudi negativne kritike Küngа in začel ga je sam prebirati. Nekaj časa je še vedno mislil, da bi bilo Küngovo knjigo mogoče prevesti, seveda pod pogojem, da se jasno pove, kaj je v njej narobe in napačno. Zaradi odločnega nasprotovanja škofa Jenka je sam odločitev glede primernosti prevoda prepustil škofom, a notranje je nekaj časa še vedno mislil, da prevod ne bi škodoval bralcem, če bi vedeli, kaj je vsebinsko napačnega in zmotnega. A bolj ko se je poglabljal v samo vsebino, mu je postajalo vse bolj jasno, da bi bil prevod škodljiv in da je Küngovo učenje zelo nevarno. Dokončno pa je bil prepričan o škodljivosti Küngа, ko se je kot član mednarodne teološke komisije (1974–1979) osebno pogovarjal z Ratzingerjem, ki mu je razložil, kako si Küng ne da ničesar dopovedati in

2 Anton Strle, Kaj se pravi »biti kristjan«, v: BV 37(1977)207s.

je zagledan v svoj prav. Po tem srečanju je bil tudi osebno prepričan, da bi bilo prevajanje Küngа škodljivo.

V Strletovem osebnem arhivu se je ohranil zapis (iz konteksta se vidi, da ga moremo datirati v dneve po 12. marcu 1978), v katerem pravi, da ga Küng zelo spominja na Arija v začetku 4. stoletja. »Arij je bil sijajen govornik. Kot pridigar je pritegnil v cerkev, kjer je deloval, zelo veliko poslušalstva, predvsem bolj izobraženega. Polno resničnega je povedal. A tej resnici je primešal (morda v dobri veri) zmoto in se v njej vedno bolj utrjeval: začel je tajiti Jezusovo resnično božanstvo, čeprav je drugače Jezusa silno poveličeval in naglašal čudovitost njegovega nauka. Kmalu pa so zlasti preprosti verniki opazili, da morajo poslušati nekaj novega svojim ušesom. In je prišlo na ušesa škofu Aleksandru. In nastopilo je med tedanjimi kristjani vznemirjenje. Arij pa se je opozorilom s strani škofa in drugih izmikal in oporekal. Stvar se je širila vedno bolj, tako da je moral biti sklican 1. vesoljni cerkveni zbor v Nikeji leta 325, ki je znova poudaril, da je Kristus tudi pravi in resnični Bog, učlovečeni božji Sin, ne pa samo najvišja stvar. A potem so vsaj še 50 let trajali boji.« V istem zapisu tudi beremo: »V prejšnji številki Družine (mišljena je 11. številka Družine v letu 1978 z datumom 12. 3. 1978) je bilo tudi zapisano (na str. 2), da nekateri najbolj pozitivno sodijo o Küngovi knjigi, ki govori o papeževi nezmotljivosti. Jaz pa v tej knjigi še posebno odkrivam – poleg nekaterih sicer pravilnih trditev, brez pravilnih točk sploh ni mogoča nobena zmota – vedno večje hibe, čim večkrat jo odprem.«

Svoj pogled na Küngа razodene Strle v komentarju, ki ga je objavil v velikonočni številki Družine v letu 1978 (Družina 1978, št. 12–13, str. 3), v katerem po eni strani pri Küngu prizna marsikaj pravilnega in pozitivnega, a opozori tudi na negativne sestavine: »Žal, da tudi v navedenem govoru (mišljeno Küngovo tübinško predavanje) pride do veljave nekaj od znanega Küngovega razmerja do Cerkve, s kakršnim ne more soglašati kristjan, če resno jemlje evangelij in sploh Sveto pismo nove zaveze ter zgled vseh velikih kristjanov, zlasti svetnikov, zares pravih reformatorjev Cerkve. Tu so nekako v ozadju več ali manj posmehljive Küngove pripombe ali pa zamolčevanja še druge strani medalje – in … nastane modernizirana podoba „o pridnem Janezku in hudobnem Mihcu“, Mihec je „uradna“ Cerkev, pridni Janezek pa Hans Küng. Škoda, da Küng ni pomislil npr. na 4. stoletje, ko je zelo bistri teolog in sijajni govornik Arij Cerkvi hotel vsiliti svoje „nove“ teološke nazore. Če bi bili zmagali ti nazori, ne pa 1. nicejski koncil in sv. Atanazij in drugi, ki so tudi za ceno največjih žrtev, ne izvzemši mučeništva, branili nicejsko veroizpoved, bi bilo krščanstva konec. … Kristus ni le učil, da „Bog eksistira“, marveč je, predvsem z največjim pričevanjem, s svojo smrtjo in vstajenjem, izpričal: „Bog je svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil, ampak imel večno življenje“ (Jn 3,16). In Cerkvi je Kristus dal naročilo in moč Svetega Duha, da bi do konca sveta oznanjala večno „novo podobo o Bogu“. Ne moremo iti nazaj pred Kristusa in delati tako, kakor da bi ga sploh ne poznali. Ne moremo mimo Cerkve ali pa se ji postaviti v nasprotje, saj jo je vendar „Kristus ljubil in samega sebe zanjo dal, da bi jo v vodni kopeli z besedo očistil in posvetil“ (Ef 5,26). Ne moremo trgati narazen Boga, Kristusa in Cerkve (razlikovati seveda moramo). Kar je Bog združil, tega naj človek ne loči. Sv. Ambrož, ki se je sam junaško bojeval zoper arijanstvo, je dejal: „Kjer je Peter (in njegovi nasledniki), tam je Cerkev. Kjer je Cerkev, tam je Kristus. In kjer je Kristus, tam ni smrti“.«

Prof. Strle se je vedno držal metode sv. Tomaža Akvinskega. Tudi v zmoti je potrebno priznati tisti del in tiste trditve, ki so pravilne. Šele nato pokazati na tisto, kar je napačno. Tega se je držal tudi v primeru Hansa Küngа.

Trdno je bil prepričan, da je treba tudi študentom teološke fakultete, ki so bili v njegovem času večinoma kandidati za duhovništvo, pomagati pri kritični presoji H. Küngа. Tako je ohranjen popis (z datumom 6. 12. 1976) možnih seminarskih del v zvezi s Küngovo knjigo *Christ sein*. Predlagal je kar 8 različnih naslovov, in sicer sledeče: 1. Primerjava med Küngovim Christ sein in Holandskim katekizmom glede točk, ki jim je ugovarjala kardinalska komisija; 2. Pojem Boga v Küngovem Christ sein (prim. Diskussion 95ss) v primerjavi s pojmom Boga v Holandskem katekizmu; 3. Oris usmerjenosti teologije v dobi razsvetljenstva in Küngovem Christ sein; 4. Oznanjevalna vrednost Küngovega Christ sein (v zvezi z 20 Thesen zum Christsein); 5. Dogmatičnost krščanstva da, dogmatizem ne (v Luči Newmana in Küngovega Christ sein); 6. Pojmovanje svobode v Küngovem Christ sein ; 7. Kaj sledi iz kritik Küngovega Christ sein za teologijo in oznanjevanje; 8. Vrednost označb, ki jih daje Jezusu Küngov Christ sein v primerjavi z naukom velikih koncilov (prim. zlasti Diskussion 60ss).

Ko je lazarist Žakelj pisal Strletu ves začuden, da je Strle sprejel misel o prevodu Küngove knjige Christ sein, se je pri tem skliceval na kritiko, ki jo je glede Küngа podal škof Weber; v odgovoru je Strle najprej pojasnil, da je mislil na prevod le pod pogojem ustreznih pojasnil in da pri Küngu nikakor ne sprejema vseh njegovih misli. Nato je Stanka Žaklja spodbudil, da bi omenjeno kritiko Küngа prevedel. Ta prevod je res izšel v BV 36 (1976) 92–105. Strle pa je poskrbel, da je v Družini izšlo pastirsko pismo nemških škofov, v katerem ti pojasnjujejo, zakaj je bilo Küngu odvzeto dovoljenje poučevanja v imenu Cerkve.

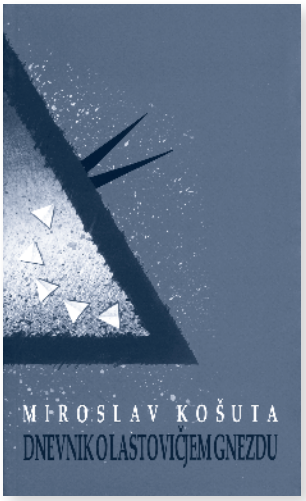
[…] Ob upoštevanju vsega povedanega se mi zdi, da […] Küngа ni primerno prevajati. Če pa že,[3] bi moralo biti priloženo pojasnilo, kje Küng odstopa od katoliškega nauka. Nekaj podobnega je kongregacija za nauk vere zahtevala za že obstoječe prevode Antonyja de Mella. […]

p. dr. Andrej Pirš, FSO

Žal pa svetniški A. Strle ni več mogel spremljati preobrazbe H. Küngа, ko je zaradi medverskega dialoga odkrival nenadomestljivost krščanstva do te mere, da so mu nekateri kritiki oponesli, da zagovarja katoliško apologetska stališča. Med te knjige sodita *Credo* in *Jezus*. V njih predstavi lik Mesije brez spornih hipotez današnjemu svetu. Skrivnost Jezusa Kristusa pa ostaja za vse krščanske teologe neizčrpna sveta skrivnost.

-jf-ek-

3 Knjiga *Jezus* ima na koncu bibliografijo o H. Küngu v slovenščini, žal pa le knjige in tudi članki založbe Znamenje. Iz bibliografije ni razvidno ali so upoštevali priporočilo prof. Strleta. (Op. ur.)

Neobičajen doživljaj dveh pomladi

Miroslav Košuta: DNEVNIK O LASTOVIČJEM GNEZDU

Mladika, Trst, 2015, 65 strani

V teh tednih je med bralce prišla najnovejša knjiga Miroslava Košute z naslovom *Dnevnik o lastovičjem gnezdu*. Avtorja ni treba posebej predstavljati, saj je eno najmarkantnejših peres v slovenskem prostoru. V zadnjih letih se je Košuta ob poeziji za odrasle in mlajše bralce posvetil tudi raziskovanju življenja in dela nekaterih osebnosti, npr. Ivana Trinka Zamejskega in Angela Katice, ki sta simbol pokončnosti in vztrajnosti slovenskega človeka v obmejnem prostoru. Ob tem je Košuta izdal tudi zbirko svojih zapisov, ki nosi naslov *Zapisi na orošeno okno*; besedila so nastala v dolgem loku let in avtor jih je objavljal v različnih publikacijah: ker so različne vsebine in se dotikajo tako kulturnih kot tudi širših družbenih vprašanj, lahko ob njih sledimo razvoju misli v slovenskem prostoru.

Najnovejša Košutova knjiga, *Dnevnik o lastovičjem gnezdu*, je publikacija, ki bi jo lahko po vsebini primerjali z miniaturko: v ospredju je namreč neobičajen doživljaj, ki zaobjema dve pomladi, ko sta si dva para lastovk spletla gnezdo prav v spalnici zakoncev Košuta. O tem je sicer vedelo malo oseb, med temi pa je bil tudi pisatelj Alojz Rebula, prijatelj "s srednjeveško dolgim seznamom častnih naslovov in priznanj", kot mu pravi avtor (str. 10): on je Košuto pripravil do tega, da je opisal nevsakdanje opazovanje lastovk, kar je nato našlo pot v knjigo. V uvodu, ki je sicer kratek, vendar poln vsebine, Košuta razmišlja o življenju, ki je oba – njega in Rebulo – sicer vodilo po različnih poteh, končno pa "naplavilo", kot piše, "*na isti breg odvečnega, na katerem otroci zbirajo bleščeče školjke, ker uživajo v lepoti stvarstva, starci pa ob svežnjih manuskriptov modrujejo s predniki o usodnem in nedoumljivem*". (str.10)

Uvodu sledijo zapisi, ki so bolj podobni utrinkom kot pravemu dnevniku, je pa to prava poezija, miniaturka, kjer se izkaže, da bistvo življenja ni v vsakdanjem hitenju in zasledovanju ciljev, temveč v tem, da se znamo ustaviti in začutiti utrip narave, ki je v resnici utrip življenja samega. In tako bralci lahko sledimo pripovedi o prvem lastovičjem paru, ki išče primeren kraj za gnezdo in ga končno najde v Košutovi spalnici, med tramovi na stropu. Ob tem se Košuti utrne naslednja misel: *„V bistvu sem sam kriv, ker sem pred tremi desetletji hišo lastnoročno obnavljal in v spalnici zgradil strop s tramovjem, po starem. Današnje hiše nimajo tramov niti na zunanji strani, hlevov, hramov in podobnega pa v naših vaseh itak ni več."* (str. 15) Ker zunaj ni več primernih krajev za gnezdo, si ga lastovki pač uredita v spalnici in s tem nudita zakoncema Košuta izredno priložnost, da opazujeta čudovito in skrivnostno logiko narave: *„Lastovičji par je dolgo prihajal na ogled, letal s trama na tram, z ikone na ikono, nazadnje pa si med slikami izbral širok okvir, v katerem je žena zaščitila dragocen krpun, muzejsko naramno ruto narodne noše."* (str.15)

Vsi mladiči so zatem odleteli: leto kasneje se je eden od njih vrnil z družico, ta nevesta pa je šla Košuti malce na živce, ker ni marala prejšnjega gnezda in je želela svojega, novega, kar je tudi dosegla. Tu se začenja pripoved o drugem paru, o njunih težavah z gnezdom in skrbi za naraščaj: v resnici ima bralec ob tem vtis, da ne gre več toliko za lastovičji par kolikor za metaforo življenjske poti, ki jo prehodi vsak par, tudi človeški: ob nenehni skrbi za dom in mladiče se namreč počasi približuje tudi trenutek, ko naraščaj želi od doma in si drugje ustvari svoje gnezdo. Življenjski krog, ob katerem Košuta tako opisuje svoje počutje: *"Kar milo se mi je storilo ob misli, da se že v nekaj dneh utegnejo posloviti. (...) Prihodnjo pomlad bova dočakala njihovo vrnitev mirneje kot letos, ker imava dokaz, da ohranijo naslov v svojem kompasu. Pa jo bova dočakala, njihovo vrnitev? Tudi če jim bo sreča mila, bova še na tem naslovu? Bova, oba?"* (str.44)

Sredi vsakodnevnega opazovanja dogajanja v gnezdu se za trenutek zdi, da je ena od lastovk zmanjkala, morda je postala žrtev sosedovih mačk? Kruta logika narave vzbudi v Košuti misel na težave, s katerimi se soočajo tisti starši, ki so ostali brez partnerja: med temi je bila tudi njegova mama, ki je med vojno hodila v Furlanijo, da bi tam priskrbela nekaj moke in drugega živeža za svoja otroka (str. 50). V knjigi so to le utrinki, vendar osmišljajo pripoved in ji dajejo večplasten pomen metafore o življenju.

Ob vsebini bi rada podčrtala ugotovitev, da se v *Dnevniku o lastovičjem gnezdu* Košuta ponovno izkaže kot prefinjen ustvarjalec slovenskega jezika, saj v besedilu zasledimo kar nekaj plastično-zvočnih izrazov, kot so *trilčkanje, tresorepiti, kljunčkanje poprsja, lastovičje vitvitanje*, pa še opis lastovičjih mladičev kot *bučmanov z grli brez dna*, ki jim *zadek zacveti kot marjetica*.

Košutov *Dnevnik o lastovičjem gnezdu* dopolnjuje barvna oprema Marjana Kravosa, ki s svojim sodobnim slogom ustvarja lep kontrast z nadčasovno vsebino pripovedi.

Neva Zaghe

Kako »Islamska država« vnaša teror v Evropo

Bruno Schirra: ISIS, GLOBALNI DŽIHAD

Založba Econ, 2015, 3. izdaja, 335 strani

Avtor knjige Bruno Schirra je ekspert za Bližnji in Srednji vzhod in že dolga leta raziskuje islamske mreže. V delu osvetljuje izvor in nove oblike terorja ter pokaže na povezanost med nemško in evropsko salafistično sceno.

Knjiga predstavlja dobro argumentirano, celostno poročilo in opozorilo o nevarnostih in aktivnostih islamskega terorja. Bere se kot kriminalka – gre pa za resničnost. Ob usodah in primerih konkretnih posameznikov avtor oriše geopolitične konflikte, ne da bi ob tem prezrl detajle. Vključuje pogovore z islamskimi borci in njihovimi žrtvami, z nemškimi salafisti in z ubežniki iz enot ISIS. Navaja vzroke, ki so privedli do tako hitrega vzpona globalnega džihada, razkriva financiranje s strani arabskih držav in podporo Turčije (sicer članice NATO). Pokaže, kako je lahko Abu-Bakr, vodja ISIS, ki se ima za edinega legitimnega naslednika Osame bin Ladna, v senci Al-Kaide tako hitro dosegel tolikšno moč. Njegova zgodba pravzaprav predstavlja tipično taktiko ideologov nasilja in revolucij, ki so si oblast prisvojili z množičnimi zločini in ubijanjem ter z nenehnim ustvarjanjem strahu. Zgodovina polpreteklosti pozna njihova imena.

Knjiga obsega poleg uvoda še deset poglavij: Potovanje v teroristično deželo, od Al-Kaide do ISIS, Diktatura sledi diktaturi, Dežela brez upanja, Nevarni sosedje, Turška igra moči, Suženjstvo v kalifatu, Salafistični zarotniki, Nemški borci, Džihad v Evropi.

Islamska država je v nekaj tednih dosegla tisto, o čemer je Al-Kaida vedno sanjala. Razpolaga namreč s svojim teritorijem, z velikimi finančnimi sredstvi, ima desettisoče borcev in dostop do kemičnega ter biološkega orožja za množično ubijanje.

Borci Islamske države javno sekajo glave, pripadnike drugih ver pa zasužnjujejo. Njihova krvava sled gre od Iraka in Sirije v Evropo. Taktika Islamske države je nenehno ustvarjanje strahu in groze, kar vse jim omogoča hitro vojaško napredovanje.

Sunitska teroristična milica grozi vsemu svetu ne le z neverjetno brutalnostjo, ampak tudi z internacionalizacijo svojih borcev. Avtor navaja okrog 8000 borcev iz Evrope, njihovo število pa se povečuje. Od teh se jih je približno 3000 vrnilo nazaj v Evropo, kjer širijo idejo Islamske države, pridobivajo nove borce in so kot metastaze pri rakastih obolenjih.

ISIS se je kot morilsko-teroristična organizacija konstituirala junija 2014 na severu Iraka.

Po napadu v Parizu je povsem jasno: globalni džihad je v Evropi.

V uvodu se Schirra sprašuje, kaj le žene ljudi, da soljudem sekajo glave in to prikazujejo na TV ekranih kot ritualna dejanja. Ne vem, odgovarja. Nikdar se ne bo vedelo. Toda videl sem njihove oči: pri teh umorih so žarele od sreče. Grozljivo!

In kaj žene druge ljudi, da se navdušujejo nad takšnim ubijanjem? Ne vem, odgovarja. Nikdar se ne bo vedelo. Toda v Aleksandriji in v drugih egiptovskih mestih je zelo veliko ljudi, ki so navdušeni nad takšnim ubijanjem in nad na kole nataknjenimi glavami. Kaj le se je zgodilo z do nedavna humanistično in kulturno Aleksandrijo ter njenimi ljudmi? Mesto je zagrnila tema džihada. Enake spremembe doživlja v Bejrutu, Damasku, Kairu. Ljudje so izgubili veselje in voljo do življenja. Kultura življenja se je sesula, pojavila se je kultura smrti. Barbari džihada so obvladali vse te ljudi.

V Bagdadu – nekoč kozmopolitskem mestu učenosti, umetnosti in znanosti, je že 35 let vojna in smrt. Pod zastavo ISIS se je sesula arabska civilizacija. Ta civilizacija je globoko ranjena, toda sama si je zadala te rane. Ni jih povzročilo zlo z Zahoda, tudi ne grozen imperializem niti kolonializem. Tudi ne Izrael, ki naj bi bil odgovoren za vse hudo v arabsko-islamski kulturi. Vsi domnevni grehi Zahoda zoper arabski svet služijo samo kot katalizator. Vzrok za ta pretres v arabskem svetu ni religiozno bobnenje. Odstraniti je treba razvaline, pod katerimi je pokopana nekoč tako blesteča islamska civilizacija, da bodo ljudje zopet lahko zaživeli. In tega dela se ne bodo lotile ne ZDA, ne zahodne države. Tega pač nočejo. Ne morejo. Ne marajo. In ne smejo. Odgovor mora priti le iz te iste civilizacije. Trenutno in nedvomno še dolga leta pa je odgovor na ta problem ISIS.

Islamska država (ISIS – Islamic State of Iraque and Syria) pa se medtem širi v arabskih državah. Njena miselnost grabi po Jordaniji in Libanonu, poganja korenine v Savdski Arabiji, v Jemnu, pripadnike pridobiva v Tunisu in Mavretaniji.

Toda barbari so tudi med nami. ISIS je v Evropi. Nemški študenti, ki so opustili študij in šolanje, ter bodoči inženirji romajo kot borci »svete vojne« v Irak in Sirijo, vse več je tudi deklet. Konvertiti torej in migranti tretje generacije. Ko se vrnejo nazaj v Evropo so kot tempirane bombe. ISIS bo naredila Evropo drugačno. Razrašča se v Evropi kot metastaze.

Strah pred njim žene ljudi na ulice: v Nemčiji v Dresdnu kot tudi v drugih mestih. Tisoči demonstrirajo sedaj še

mirno in nenasilno proti islamizaciji Evrope. Sami. Evropa se ne zgane. Ogroža jo teror. Ne religija!!! Četudi izhajajo iz islama močne struje, da se religija preoblikuje v teroristično ideologijo, to še ne pomeni, da vsak veren musliman ogroža kulturo našega Zahoda ali da je že kar terorist – ali da naj bi to postal. Demonstrante žene na ulico strah pred tujci. Njihove strahove moramo vzeti resno in nekaj narediti, da jih razgradimo. Turki, Arabci ne stojijo kot nekoč pred vrati Dunaja, ampak pred vrati Dresdna. Dolgo že živijo med nami in to ni nič narobe, ampak …

ISIS je danes mnogo nevarnejša, kot pa je bila Al-Kaida kadarkoli.

Knjiga ne želi dati eksplicitno nobenih odgovorov, kaj je treba narediti, da se ISIS obvlada, ne zagovarja nobenih rešitev. Evropa se bo morala naučiti živeti z ISIS in z nevarnostmi, ki iz nje izhajajo, ne da bi ob tem izgubila svoje vrednote. Svojih svoboščin in svobode. Svoje časti. Ta obstaja iz štirih čudovitih besed v preambuli nemške ustave: Dostojanstvo človeka je nedotakljivo! Dostojanstvo muslimana, Evropejca, vernih in nevernih, moža in žene. ISIS vse to negira. Kalifat Abu-Bakra al-Baghadija hoče samo eno: temo najbolj krvavega barbarstva. Njegovi gorečneži nikakor ne ljubijo svoje vere.

Nobenega smisla ne vidim v tem, da se ISIS, torej Islamski državi da kakršenkoli videz legitimnosti. Medtem se je ISIS preimenovala v »Islamsko državo« ter si s tem začrtala globalno pravico in zahtevo do oblasti. Mediji so ta od ISIS predlagani naziv gladko prevzeli. Razen ene izjeme, uredništva revije BILD. Kolegom tam se moram zahvaliti, da niso nasedli, zaključuje uvod v svojo knjigo Bruno Schirra.

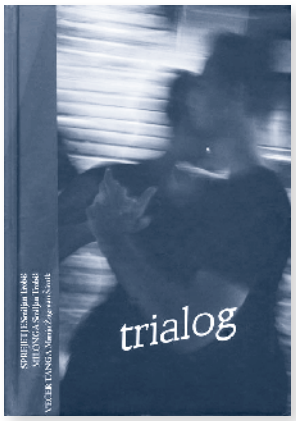
Jože Urbanija

Ples njunih duš

Smiljan Trobiš: Trialog
Manja Žugman Širnik: Večer tanga

Založba Spes, Ljubljana 2014, 128 strani

Spremne besede: avtorja zbirke in Marjan Pungartnik

Seveda, kot že naslov pove, gre za tridelnost. Zaenkrat še pustimo metaforiko, ki je je v pesniškem ustvarjanju Smiljana Trobiša veliko, in si poglejmo zgradbo zbirke. Prvi del nosi naslov Sprejetje. Je kot nekakšen uvod, povabilo na poetski ples Trobiša in Žugman Širnikove. V petih pesmih v tem delu avtor nagovarja njo. Če si ogledamo samo zadnje verze teh pesmi: »… Ne vem, kaj se nama dogaja, a tako čista bova, ko izplavava!«, »… In ko se muka pretoči v nebo, / ostane polnost, ki se je ne da popisati.«, »… in čudovito čepi obraz, obsijan s čistim soncem, / ki ga že tako dolgo nisem videl!«, »… Očiščena potujeva / novemu plesu naproti.« in še zadnja dva verza pete pesmi: »… Vdala se boš, / *kakor se na koncu vda vsak* …«, lahko razberemo zaplet in razplet celotne zbirke. Zadnja dva verza sta najbolj vprašljiva, saj se nam na prvi pogled zdi, da se to, kar se tiče nje, ne zgodi, vendar je prav v teh dveh vrsticah skrita še ena resnica, ki se je na zavestni ravni ni ovedel niti avtor sam. Pesniška *ona* se vda, ker se 1. prepusti plesu, in 2., ker pride tja, kamor je želel pesniški *on*, ne glede na to, da si je to želela tudi ona. Vda pa se tudi avtorica, dokaz je pričujoča pesniška zbirka.

Drugi del ima naslov Milonga. Ta beseda ima kar štiri pomene in vsi so v tesni zvezi s tangom. Prvi pomen označuje argentinsko melodijo, ki je osnova za tango. Drugi pomen je ples, ki izhaja iz prej omenjene melodije. Lahko je družaben dogodek, kjer se pleše tango. Na milongi veljajo posebna pravila obnašanja. Milonga pa je tudi kraj, kavarna ali plesišče. Trobiševa milonga je metaforičen svet, kjer nekateri plešejo, vsak seveda z značilnostmi lastnega idividuuma, drugi pa so opazovalci. Bistven pa je ples med njima. Gre za ples njunih duš, ki se vedno bolj prepletata in zbližujeta, na mestu pa, kjer resnični tango prehaja v sfero erotičnega, se duši začneta ozirati proti nebu, polagati težave v roke vsemogočnega, obenem pa sta si v oporo ob tegobah in nerazumljenosti tukajšnjega sveta. Lirski subjekt nenehno nagovarja njo, včasih na nekoliko pokroviteljski in mentorski način, to pa postavlja malce pod vprašaj pesniško prikrito tezo, da gre za duši dvojčici oziroma za duši, ki sta se poznali že davno tega.

Tretji del z naslovom Večer tanga pa je delo Manje Žugman Širnik. Vsaka pesem replicira Trobiševim, mu odgovarja, vzpostavi dialog. Njen vidik je mestoma skorajda enak, razhajata se pravzaprav le v tem, da gre za ženski princip, kar pomeni, da je, čeprav globoko v ezoteriki in transcendenci, vendarle bolj stvarna, bolj navezana na tostranstvo, praktičnejša, bolj naravna in zna tolažiti. Pesnici je dodobra uspelo upesniti Trobiševo pesniško govorico, kar še poudarja povezanost obeh duš, ki sta na poti popolnega očiščenja in predanosti Najvišjemu.

Idejno je zbirka dobro zasnovana, avtorja sta se več kot odlično ujela in dopolnila. Čeprav koncept sam ni inovacija, vsekakor prinaša svežino, celo drugačnost. Je pa nekaj: četudi smo samo površni bralci poezije, če ne poznamo Jungove tradicije, Platona in novoplatonistov in s tem priznamo, da zbirke ne moremo umevati v celoti, vseeno ostaja občutek, da gre za sladko in prijazno poezijo dveh iskrenih duš, ki ji vendarle umanjka tistega, kar pravzaprav hoče biti – presežnega.

Jernej Terseglav